

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Děti a rozvod -
dopad rozvodu rodičů na život dítěte**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Miroslava Prudká

Vypracovala:
Renata Hanychová, DiS.

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Děti a rozvod – dopad rozvodu rodičů na život dítěte“ vypracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno

10.4.2009

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat mé vedoucí bakalářské práce, paní Mgr. Miroslavě Prudké, za ochotu při realizaci této práce, za cenné rady, spolupráci a pomoc. Můj dík patří i všem dotazovaným, za ochotu a čas, ale především za to, že mi dovolili nahlédnout do jejich životů a soukromí. Závěrem bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za trpělivost a podporu. Děkuji.

OBSAH

ÚVOD	4
TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST	6
1. Vymezení základních pojmů	6
1.1. Rodina	6
1.2. Manželství	7
1.3. Rozvod a jeho aspekty	7
1.4. Vnik neúplné rodiny	9
2. Nejčastější příčiny rozvodu	10
2.1. Domácí násilí	10
2.2. Alkoholismus a zneužívání jiných návykových látek	13
2.3. Mimomanželský poměr a doplněná rodina	14
3. Vliv rozpadu rodiny na dítě	16
3.1. Reakce dětí: Chování	16
3.2. Reakce dětí: Emoce	18
4. Chování rodičů k dětem po rozvodu	21
4.1. Pomluvy	22
4.2. Napadání a ostrá kritika	22
4.3. Programování	23
4.4. Syndrom zavrženého rodiče	24
4.5. Jak by se rodiče měli chovat ke svým dětem po rozvodu	25
5. Chování dětí k rodičům po rozvodu	26
5.1. Nenávist vůči rodičům	27
5.2. Křivá obvinění ze zneužívání	28
5.3. Vyhlášení nezávislosti	29
5.4. Zavržení vycházející z dítěte	29

6. Rozvod a soudní rozhodování o dětech v České republice	30
6.1. Rozvod dohodou	30
6.2. Klasický rozvod	31
6.3. Ztížený rozvod	31
6.4. Historie soudního rozhodování o svěřeni dětí do péče	32
6.5. Současnost soudního rozhodování o svěřeni dětí do péče	32
6.6. Vyživovací povinnost rodičů	34
7. Kontakt dětí a rodičů po rozvodu	35
7.1. Společná péče	35
7.2. Výhradní péče matky versus výhradní péče otce	36
7.3. Problémy výchovy dětí ve výhradní péči matky	37
7.4. Problémy výchovy dětí ve výhradní péči otce	39
7.5. Kritéria pro posuzování kvality výchovných předpokladů rodičů	40
ANALYTICKÁ (APLIKAČNÍ) ČÁST	43
8. Výzkumná metoda a organizace výzkumu	43
8.1. Cíle výzkumu	44
8.2. Výzkum – rozhovory zpracované v kazuistice	47
8.3. Výsledky výzkumu	66
8.4. Závěr a shrnutí výzkumu	66
ZÁVĚR	68
RESUMÉ	69
ANOTACE	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
SEZNAM PŘÍLOH	74

ÚVOD

Dříve byl rozvod ojedinělou formou rozchodu manželů, ale v dnešní společnosti se stal zcela standardní a běžnou situací v životě manželů. Přestože se zdá rozvod na první pohled nekomplikovaný a hlavně jednoduchý způsob, jak ukončit část života, která partnerům nevyhovovala, je nezbytný? A kdo nejvíce trpí rozvodem? Bere někdo z rozvádějících se ohled na děti? Bohužel žijeme v době, která je plná společenských změn, násilí a spěchu. Možná právě uspěchanost dnešní doby je to, co si žádá spoustu obětí. Copak v dnešní konzumní společnosti, která je plná kriminality mládeže, prostituce, drog, politických kauz a válek už opravdu není místo pro funkční, harmonickou a šťastnou rodinu, kterou tvoří rodiče a děti?

Ze statistických údajů je zřetelné, že počet rozvodů každým rokem nezadržitelně vzrůstá. Bohužel na rozvodech nemění nic ani fakt, že ve většině rozvádějících se manželstvích všemu smutně přihlížejí děti. Přitom je prokázáno, že rozvod má na dítě negativní, neblahý vliv. Pro dítě je ideální, když je vychováváno oběma rodiči. Pokud jednoho z rodičů ztratí, je ochuzeno. Ochuzeno o možnosti, zkušenosti, přátelství a lásku druhého rodiče. Proto je důležité, aby se rozvádějící dokázali domluvit na tom, jak svoje děti budou vychovávat po rozvodu. Po rozvodu sice přestávají být manželé, ale role rodičovská je doživotní. Dítě má právo na oba rodiče. Pokud se však rodiče neumí, nechtějí nebo nemohou rozumně a v zájmu dítěte domluvit, přichází na řadu zdlouhavé a bolestné soudní rozhodování. A to se stává stále častěji.

Cílem mé práce je proniknout hlouběji do rozvodové problematiky a problematiky dopadu rozvodu rodičů na dítě. Snažila jsem se pomocí odborné literatury, kterou jsem měla k dispozici a kterou uvádím v seznamu použité literatury zachytit aspekty a nejčastější příčiny rozpadu manželství, následky rozvodu jak pro rodiče, tak pro děti. Mým druhým cílem, který si kladu, je zjistit, jak situaci bezprostředně před rozvodem, během rozvodu a následně po rozvodu prožívají sami děti vyrůstající v rozvedených rodinách. Alespoň o nástin životních příběhů se pokouším v analytické části mé bakalářské práce.

Teoretická část mé bakalářské práce zahrnuje sedm kapitol. V první kapitole se zabývám vymezením základních pojmů. V druhé kapitole popisuji reakce dětí na rozvod rodičů, jak se děti s rozvodem rodičů vyrovnávají. Třetí kapitolu jsem věnovala popisu nejčastějších příčin rozvodu. Kapitola čtvrtá je zaměřena na tzv. rozvodové jedy, tedy na negativní způsoby chování rodičů k dětem po rozvodu. Kapitola pátá vypovídá o reakcích dětí k rodičům po rozvodu, jaké obranné mechanismy používají a proč. V kapitole šesté popisuji historii a současnost soudního rozhodování v České republice a jednotlivé druhy rozvodů. Sedmou kapitolu jsem zaměřila na popis jednotlivých forem porozvodové péče o děti.

Analytická část je ilustrativním nástinem několika životních příběhů dnes už dospělých dívek a jednoho chlapce, kteří vyrůstali v rozvedených rodinách. Výzkumnou část jsem realizovala pomocí rozhovorů, ze kterých jsem následně zpracovávala kazuistiku.

TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST

1. Vymezení základních pojmů

V první kapitole mé bakalářské práce se zabývám popisem základních pojmů - rodina, manželství, rozvod a jeho aspekty a vznik neúplné rodiny.

1.1. Rodina

Rodinu lze definovat jako instituci zajišťující lidskou reprodukci, tedy zachování lidského druhu. Podoba rodiny vychází z legitimacy, kterou považuje společnost za běžnou a správnou. Nabízí se tu proto zcela logicky otázka, zda je manželství rodičů pro vývoj jejich dítěte tou jedinou a neoptimálnější možností. Pravděpodobně ano, ale v posledních letech sledujeme zejména u mladé generace projevy rezignovanosti na institut manželství. Proč se tak děje? Jsou snad zklamáni z vývoje manželství svých rodičů? Zdá se jim instituce manželství směšná? Na tomto místě je nutné si uvědomit, že k naplnění funkcí rodiny nestačí jen fyzická reprodukce. Stejně tak je potřeba zajistit reprodukci sociální způsobilosti. V tom se pravděpodobně skrývá původní činitel strachu a nechuti k manželství, se kterým se setkáváme v posledních letech. Přibývá nemanželských dětí a jsme svědky postupného sílení nové neformální instituce ve formě „nesezdaného soužití“, které je výrazem nového smýšlení o partnerství muže a ženy.

Aby byla lidská rodina úspěšná a funkční jako instituce, musí obsahovat především stmelující prvek trvalosti s pocitem sounáležitosti při dosahování společných rodinných cílů. Těchto podmínek je zapotřebí i v situaci relativního společenského blahobytu. Nejideálnějším prototypem rodiny je tzv. manželská rodina, která vychází z křesťanské tradice hlásající nezrušitelnost převzatého závazku a předurčení, že daný muž a žena patří na celý život k sobě.

1.2. Manželství

Dle Zákona o rodině, v novelizovaném vydání ze dne 1.8.1998 v § 1 je psáno:

(1) Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem.

(2) Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.

Dále je v § 2 psáno: Muž a žena, kteří chtějí spolu uzavřít manželství (dále jen "snoubenci"), mají předem poznat navzájem své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav, aby mohli založit manželství, které splní svůj účel.

V § 3 je psáno:

(1) Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem pověřeným vést matriky, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci, (dále jen "matriční úřad") nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem.

(2) Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.

Manželství jako instituce se stále vyvíjí. Dnes partneři dávají přednost soužití tzv. „na psí knížku“, což je soužití dvou partnerů, kteří doposud neuzavřeli manželství.

1.3. Rozvod a jeho aspekty

Rozvod se v posledních letech stal standardním a především stále častějším řešením manželských krizí. Počet rozvodů manželství vzrůstá a bohužel ani existence dětí v těchto manželstvích na tom nic nemění.

Rozvod nebo jeho perspektiva – ne-li vlastní, pak rozvod blízkých – otrásl pocitem bezpečí u většiny lidí. Když se dvojice rozhodne pro rozvod, má před sebou

celou řadu rozhodnutí. Ta nejdůležitější a zároveň nejbolestivější se týkají dětí. Rozvod manželství a rozpad rodiny má mnoho aspektů. Jsou to aspekty etické, sociální, emoční, právní, ale také aspekty tzv. mentálně hygienické. Rozvod má četné rozporné charakteristiky. Může být považován za určité opatření, které má zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manželi a má skončit problematické spolužití, nebo má umožnit další životní perspektivy. Problémem ale je, že i za těchto předpokladů, pro které je rozvod obecně akceptován, se očekávané změny neobjeví a potom dochází k další frustraci a stresu i v době po rozvodu. I když to zní zcela překvapivě, většina rozvádějících se rodičů stráví méně času řešením, kdo bude pečovat o jejich děti, než tím, kdo bude mít jaký nábytek, kdo si vezme tu či onu knihu atd.

Přesto jde o rodiče, kteří bezmezně milují své děti, když ale dojde na to, kdo bude pečovat o děti, většina dvojic slepě následuje tzv. kulturně-společenskou zvyklost, která je zbavuje potřeby řídit se vlastním úsudkem. Tento zaběhlý postup diktuje stejné porozvodové uspořádání pro všechny děti: po rozvodu mají žít děti s matkou a mají být v její výhradní péči. Toto přesvědčení je založeno na dvou základních předpokladech:

- žena je od přírody lepší rodič než muž

- matka je pro dítě důležitější než otec

Souhrnně se tyto dva předpoklady nazývají kult mateřství. Kult proto, že pro tyto předpoklady neexistuje žádný rozumový důvod. (Warshak, 1996)

Z teoretického hlediska hovoříme o třech stádiích rozpadu vztahu:

A/ manželský (rodinný) nesoulad. Manželský nesoulad vzniká z více či méně podstatných rozporů, ve kterých se projevuje snížená schopnost partnerů hledat kompromisy a řešení rozporů. Tento manželský nesoulad, který je běžný může přerůst v:

B/ manželský (rodinný) rozvrat. V rodinném rozvratu jde už o podstatnější postižení některých funkcí (ekonomické, emoční, výchovné, komunikační). Rodinný rozvrat může být jen dočasný nebo i trvalý, v některé ze svých fází může přerůst v:

C/ rozvod. Rozvod je formálně právním ukončením svazku manželského. Rozvod je na rozdíl od rozvratu manželství deklarován, a to tím, že je podán návrh na rozvod, pak proběhne rozvodové řízení a do celého procesu, který byl předtím pouze součástí vnitřního soužití rodiny, vstupují úřední instituce, jako např. soudy, právníci, oddělení sociálně právní ochrany dětí a jiné.

1.4. Vznik neúplné rodiny

Pod pojmem neúplná rodina se rozumí soužití jednoho z rodičů se svým dítětem či dětmi. Příčiny vzniku neúplné rodiny mohou být různé, ale největší část neúplných rodin tvoří rodiny rozpadlé rozvodem. Všichni rozvedení manželé chtěli mít samozřejmě šťastné a harmonické manželství a mnozí z rozvedených párů se jen velice těžce vzdávali naděje, že rozpad svazku není trvalý. Průměrné trvání manželství nedosahuje ani deseti let a vztahy nesezdaných partnerů trvají ještě kratší dobu. Poměrně často se stává, že před definitivním rozchodem jeden partner odejde a brzy se vrátí, někdy dokonce několikrát, a potom někteří partneři vyhledávají pomoc v manželských poradnách.

Z toho tedy vyplývá, že rozhodnutí o rozchodu se nepřijímá tak lehce, jak se zdá, obzvlášť pokud jsou ve hře děti. Proto je důležité si uvědomit, že tak bolestné rozhodnutí, jako je rozvod, trvá někdy i několik let a předchází tomu mnoho úvah a zhodnocování dosavadní situace. Vznik neúplné rodiny není tak samozřejmý jak jsem si myslela. Sama jsem prožila poměrně dlouhý partnerský vztah a je pravda, že se mi těžce odcházelo, nemluvě o tom, že v mém případě v rozchodu nehrály roli děti, to by se mi odcházelo ještě hůř.

Problémem dnešní doby je to, že manželství a partnerské vztahy jsou uzavírány s vědomím, že je lze snadno ukončit. Dávno jsou pryč doby, kdy soužití

bez manželství bylo hrubým prohřeškem vůči tehdejší společnosti, dnes je tento typ soužití naprosto běžný, ba dokonce módní.

2. Nejčastější příčiny rozvodu

Mezi nejčastější příčiny rozvodů patří domácí násilí, alkoholismus a zneužívání jiných návykových látek, mimomanželský poměr a doplněná rodina.

2.1. Domácí násilí

Mezi domácím násilím a rozvodem nelze klást rovnítko, jsou to dvě zcela rozdílné věci, ale jsou mezi nimi bohužel tak těsné vazby, že je není možné popisovat zcela izolovaně.

Výrazem domácího násilí se rozumí násilné činy, kterých se muži či ženy dopouštějí doma, v domácím prostředí. Pachateli jsou většinou otcové nebo nevlastní otcové, oběťmi jsou zpravidla jejich partnerky. Přestože se většinou hovoří o fyzickém týrání, domácí násilí zahrnuje i sexuální, emoční a ekonomické týrání.

Žena je nejvíce ohrožena v dvou obdobích, a to je v období svého těhotenství a v době, kdy odchází nebo právě odešla ze vztahu.

Také děti mohou být zasaženy, ať už jako přímé oběti, jako pozorovatelé, nebo jako zbraně použité jednou či druhou znesvářenou stranou. Je zcela pochopitelné, že domácí násilí patří mezi ty záležitosti, kterou chtějí rodiny udržet v tajnosti. Toto tajemství se udržuje snadno, protože veřejnost se zdráhá uznat rozsah domácího násilí. Přesto však došlo k poměrně velkému obratu v nahlašování domácího násilí, případů, ve kterých musí zasahovat i policie, stále přibývá.

Domácí násilí asi navždy zůstane velkým a v podstatě neřešitelným problémem, myslím, že hlavním problémem je, že se dá jen velice obtížně diagnostikovat. Zásahy do soukromí a do nejsoukromějších vztahů manželských a vztahů mezi rodiči a dětmi jsou obecně považovány za nežádoucí vměšování, protože se dotýkají osobní morálky a etiky. Problém domácího násilí není

jednoduchý. Muži chovající se násilně nemuseli být v dětství obětí násilí, ale s velkou pravděpodobností neměli milující milovaný vzor, který by mohli napodobit. Je možné, že jejich chování ovlivnila fantazie a někteří napodobovali televizní hrdiny, jejichž úspěch se odvíjel od síly a násilí.

Období rozpadu vztahu, zejména pokud ho iniciuje partnerka, je dobou, kdy se násilný muž potýká s nezdarem. Právě odpovědí na bezmoc se může vynořit nekoordinované násilí. Muži, kteří ovládají svoji rodinu strachem a násilím, jsou většinou málo sebevědomí a nedokáží se vyrovnat s projevy hněvu druhých lidí. Pokud žena odešla kvůli jeho nezvladatelnému chování, je pro něj řešení a zvládnání této situace ještě obtížnější. Takový muž se neumí vyrovnat se situací, kdy je někdo opustil. V některých rodinách dokonce dochází k tomu, že se domácí násilí s každým útokem stále stupňuje. Začíná jako nepříjemné škádlení nebo negativní narážky, kterými se násilník snaží získat pocit vlastní převahy a bohužel se mu to ve většině případů daří. Postupem času se situace může vyhrotit, ale za vše špatné, co se v rodině či vztahu děje, je obviňována žena a muž jí tvrdí, že jediné, co si zaslouží, je trest. Trest v podobě finančního týrání, nevíтанých dotyků a sexuálního zneužívání, ale také fyzické útoky. Ty vypadají zprvu úplně nevinně. Ale je důležité si uvědomit, že z plácnutí se stává rána pěstí a jakmile dojde na údery předmětem, může jít i o život.

Když se hovoří o domácím násilí, za hlavního trýznitele oběti či obětí je považován téměř vždy muž. Bohužel muži nejsou jediným zdrojem domácího násilí. Dalšími osobami mohou být příbuzní nebo osoby pověřené péčí o děti v nepřítomnosti rodičů. Například v některých rodinách se starší bratři chovají hrubě k mladším sourozencům, někdy je dokonce sexuálně zneužívají. Tato situace sice není příliš běžná, ale je častější než se obecně lidé domnívají.

Abych nekritizovala a neposuzovala jenom muže jako iniciátory domácího násilí, tak musím zdůraznit, že i ženy patří mezi ty, kdo páchá domácí násilí. Ženy chovající se násilně vůči svým mužům či partnerům početně představují problém, ale incidenty jsou většinou méně závažné a neohrožují život tak zásadně a často jako v případě mužského násilí vůči ženám.

V některých vztazích se k sobě násilně chovají oba partneři a škodí tím určitě více dětem než sobě samým, protože dávají dětem zřetelně najevo, že vzájemné

spory lze řešit násilím. Některé ženy jsou tak kruté, že nedokáží nikdy naplnit potřebu dětí cítit se bezpečně. Jiné ženy nikdy v životě nezažily milující péči rodičů, některé jsou agresivní osobnosti, jsou duševně nemocné nebo se chovají útočně pod vlivem alkoholu nebo jiných omamných látek. Ať je situace jakákoliv, výsledkem jsou vždy vystrašené a rozrušené děti.

Je důležité zmínit se o domácím násilí páchaném na dětech. Násilí vůči dětem je v podstatě nepřetržitě. Může začít obyčejným plácnutím přes ruku, aby dítě nesahalo někam, kam nemá, postupně toto však může přerůst v tlučení rukou a v bití nejrůznějšími předměty. Nakonec to vše může vyústit v zuřivý útok, kterému se říká domácí násilí. Bití dětí může být součástí rodičovského vztahu vůči dětem, který rodiče považují za normální. Někteří dospělí totiž považují působení fyzické bolesti, byť mírné, za součást výchovy dětí, které se neradi vzdávají, protože kdyby to udělali, stavěli by se proti víře a postupům vlastních rodičů. To je právě problém, jak má dítě poznat hranice a naučit se, že některé věci jsou příliš nebezpečné nebo, že nemohou mít všechno, co by chtěly. Někdy stačí tón hlasu naznačující nesouhlas, jindy je nutné doprovodit ho akcí, ale působení fyzické bolesti je v tomto výchovném přístupu prvkem cizorodým.

Už jsem popisovala, že vztah mezi ženou a mužem nebo mezi rodičem a dítětem je osobní a soukromý. Žádná vláda, která přijme zákon zakazující bití dítěte, nemůže za všech okolností zajistit jeho dodržování. Ale to samozřejmě není důvod, proč takové zákony nepřijímat. Zákon zakazující bití dětí přinejmenším sděluje, že takové postupy jsou nepřijatelné a že společnost obecně neschvaluje násilí páchané na dětech. Takový výsledek byl zaznamenán například ve Švédsku. Tam se přijatý zákon stal podnětem ke změně veřejného mínění. A to by třeba v budoucnu mohlo významně přispět k omezení rozvoje domácího násilí. K tomu by mělo přispět i rozhodnutí, že od 1.1.2007 je v pravomoci Policie ČR rozhodnout o vykázání osoby, která je podezřelá z páčání domácího násilí na dobu deseti dnů ze společného obydlí. (viz. Příloha č. 1). Vykázání v České republice je nově upraveno s platností od 1.1.2009 v zákonu č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. (viz. Příloha č. 2).

Problematikou domácího násilí se v České republice zabývají Intervenční centra. Policie ČR doručí opis rozhodnutí o vykázání násilníka intervenčnímu

centru. Intervenční centrum informace zpracuje, zhodnotí a nejpozději do 48 hodin od doručení nabídne osobě ohrožené domácím násilím odbornou pomoc.

2.2. Alkoholismus a zneužívání jiných návykových látek

Stejně jako domácí násilí i zneužívání alkoholu a jiných omamných látek může být důvodem k rozvodu.

A není se čemu divit. Stále častěji je slyšet o mužích, kteří zbili svoji manželku či děti v opilosti.

Bohužel v dnešní době stoupá i počet žen, které se oddávají alkoholovému opojení, ty to ale dělají poněkud víc rafinovaně. Sedí doma u televize a popíjí víno, jen malé procento žen chodí, stejně jako muži, opíjet se do restaurací. Žena nechce, aby se o jejím problému vědělo, muž argumentuje tím, že on se za své chyby nestydí, a proto se nebojí jít do restaurace za kamarády z „mokrých čtvrtí“.

Alkoholismus a zneužívání jiných omamných látek je velký problém i dnešní mládeže. A nemyslím, že hlavním důvodem, proč alkohol mladí lidé zkoušejí a zahrávají si se svým životem, je vzor z domova. Zním jednu paní, která se každý den více než dvacet let opíjela. Její manžel ani syn neměli ani tušení, že má problémy s alkoholem, ale minulý rok se opila tzv. do němoty, upadla na chodníku, zranila se a tak vyšla pravda najevo. Tři měsíce se léčila na oddělení psychiatrické léčebny v Jihlavě.

Kdysi jsem četla knížku, bohužel si nevzpomínám, jak se jmenovala, ale nikdy nezapomenu na její obsah, protože ten mi utkvěl v paměti doslova navždy... Asi patnáctileté manželství se ocitá v krizi. Manželka neunesla, že jí manžel odešel za mladší, prý krásnější partnerkou. Tak začala pít. Pila několik let a celá ta léta, kdy se utápěla v alkoholu a v myšlenkách, že je odepsaná a nepřitažlivá, si svůj vztek a neschopnost vybíjela na svých třech synech. Nejstarší syn to neunesl a oběsil se, prostřední se ocitl v roli otce, kdy se při každém útoku staral o nejmladšího bratra. Matka po několika letech zemřela na otravu alkoholem, ale v dětech, tehdy už dospělých mužích, kteří sami měli vlastní rodiny, zůstaly hrozné vzpomínky a děsily je noční můry.

Alkoholismus je nemoc a tato nemoc by se neměla brát na lehkou váhu. Většina lidí závislých na alkoholu říká, že on není nemocný, že má vše pod kontrolou, ale není to tak.

Děti nerozumí častému střídání nálad, které s požíváním alkoholu souvisí, a jsou zmatené, neví, kterému z rodičů mají věřit. Jsou plačtivé a později se straní obou rodičům a začínají je nenávidět. Děti se bojí příchodu otce z restaurace. Neví, jakou bude mít náladu. Neví, jestli si s nimi bude hrát jako minule, či fyzicky napadne jejich matku hned ve dveřích, jako to udělal předminule. Děti jsou zmatené, nejisté a nedůvěřivé. Když přijde otec v podnapilém stavu, nemůže se divit, že k němu jeho vlastní dítě nechce jít, má strach a je stále ve střehu, co se bude dít dál.

Je to smutné a stejně jako řešení domácího násilí, je řešení zneužívání návykových látek velice obtížné. Kdo by sám dobrovolně přiznal, že už to nezvládá, že potřebuje odbornou pomoc? Takových lidí je jen málo. U mužů mi zneužívání alkoholu přijde o to horší, protože právě alkohol odbourává hranice, muž si připadá silný, může si vynutit na ženě například pohlavní styk, nebo jí uhodit. Stačí málo. Stačí jedno špatné slovo a rozjíždí se divadlo plné hrůzy a strachu o vlastní život, o to strašlivější, když všemu přihlížejí děti.

2.3. Mimomanželský poměr a doplněná rodina

Mimomanželský poměr nebo partnerský poměr je věc, se kterou se budeme bohužel setkávat dnes a denně.

My, lidé, nejsme dokonalí tvorové a někdy se stane, že sejdeme, jak se říká, na scestí. A to v podobě buď jednorázové nevěry, o které se většinou druhý partner nikdy nedozví nebo v podobě dlouhotrvajícího mimomanželského poměru, který je natolik vážný, že dojde k rozvodu stávajícího manželství. V tom okamžiku, nejenže opuštěný partner ztrácí půdu pod nohama, ale přichází o iluze, manžela, partnera a o otce či matku svých dětí.

Řešení tohoto problému je zprvu velmi bolestné pro partnery, kteří se rozcházejí, pak teprve přijdou na řadu děti. Jak jim mají rodiče vysvětlit,

že jejich tatínek či maminka odchází k jinému člověku, se kterým teď bude žít? Jak má rodič vysvětlit například šestiletému dítěti, že tatínek nebo maminka už nebude každý den doma a že svého rodiče možná potkají na ulici s někým jiným ruku v ruce? Ano, odpovědi jsou snadné, ale jejich realizace je obtížná.

Dítěti se v ten okamžik zhroutlí všechny sny jako domeček z karet, protože nechápe, že máma s tátou jsou jen lidé a že se někdy může stát, že se jejich cesty rozejdou. Myslím, že pro chápání malého dítěte je ještě horší, pokud je v podstatě nuceno žít s novým partnerem jeho rodiče pod jednou střechou. Dítě je vystaveno novým situacím, vztahům a odlišnému chování v tzv. doplněné rodině.

Doplněná rodina je tedy rodinné společenství, v němž jeden z páru je vlastním, biologickým rodičem dítěte a druhý je tzv. nevlastní rodič. Příchod nového vychovatele do rodiny znamená vždy vážný zásah do rodinného systému.

Příchodem nového vychovatele se vytváří nový systém, který postupně nahrazuje systém dosavadní. Tím pádem dochází k rozrušení starých spojení.

(Matějček, Dytrych, 1994)

Největším problémem tohoto soužití je však skutečnost, že dítě má většinou druhého biologického rodiče někde jinde, takže svým způsobem patří do rodin dvou. S příchodem nového vychovatele se také zvětšuje tzv. sociální základna rodiny – objevují se noví dědečkové, babičky, strýcové, tety a další. Při zakládání nové rodiny má většinou jeden z partnerů zkušenosti z předchozího manželství, zkušenosti s dětmi, zkušenosti s chodem rodinného života, zatímco druhý partner byl zatím svobodný bez dětí, bez rodinných zkušeností. Ale vždy jde o premiéru jejich soužití. Ale toto nové soužití nepřináší jen radosti pro nové partnery, ale především starosti a zmatek pro jejich děti.

Největší výchovnou komplikací může být častá přítomnost tzv. **sexuálního chování** nových partnerů. A na to děti nemusí být připraveny a je celkem přirozené, že se dětem takové chování nelíbí, ba se ho dokonce štítí. A pak už se rozjíždí kolotoč problémů, které se kumulují. Dítě se začne vyhýbat nejprve jednomu rodiči, posléze druhému. Tato situace se někdy dá lehce vyřešit, pokud se rodiče dítěti snaží přijatelným způsobem vysvětlit, proč se stále hledí, dotýkají, líbají. Ale některé děti to neumí nebo nechtějí pochopit. Rodiče už jim připadají staří

na takové škádlení, přijde jim doslova nechutné projevovat se tzv. sexuálním chováním před nimi samotnými, a co teprve na veřejnosti.

Děti se za svoje rodiče začínají stydět, některým dětem je skutečně zle, pociťují subjektivní bolesti břicha, hlavy. To je další problém, některé děti si velice rády vymýšlejí nejrůznější nemoci, jen aby upoutaly pozornost rodičů, a tím je od sebe na chvíli rozdělí.

Pro dítě musí být velký problém zvyknout si na nového tatínka či maminku. Když jsou děti větší, nebo sami začínají vytvářet partnerské vztahy, pochopí situaci matky, která se rozhodla pro rozvod a uzavření nového manželství. Chce to čas. Jak ze strany dětí, tak ze strany rodičů.

3. Vliv rozpadu rodiny na dítě

3.1. Reakce dětí: chování

Děti prožívají různé pocity při rozchodu rodičů, používají různé strategie, aby se s rozchodem rodičů vyrovnaly. Většina dětí po rozchodu rodičů prožívá tak složité a proměnlivé emoce, že pro dospělé je velmi obtížné jim porozumět.

V době rozvodu, či rozchodu rodičů se děti projevují rozporuplnými reakcemi. Většina dětí se vzpomíná, ale trvá to dlouhou dobu a je třeba hodně trpělivosti ze strany nejen rodičů a blízkých, ale i ze strany školy, kamarádů. Ale ne vždy musí rozvod rodičů pro dítě znamenat katastrofu. Mnoho dětí si to uvědomí, jakmile se zmírní nepřátelství mezi rodiči, zejména pokud byly součástí rodičovských sporů dětí. Dětem však lze pomoci, aby o událostech, týkajících se rozvodu, uvažovaly jinak.

Na začátku, což je pro dítě asi nejtěžší, musí přijmout tu skutečnost, že rozvod není problémem jeho, ale je to problém dospělých, že dospělí jsou odpovědní lidé a lze jim důvěřovat, že záležitosti související se vztahem se dají vyřešit. Mezi faktory ovlivňující reakci dětí na rozvod rodičů patří i ty faktory,

kteře souvisejí s jejich osobností. Některé děti jsou houževnaté a umějí se vyrovnat s problémy, jsou nezávislé, ale přesto dokážou vyhledat lidi, u kterých najdou podporu. Tyto děti se s rozvodem rodičů vyrovnají relativně snadno a rychle.

Na opačném pólu stojí děti, které ztratí veškerou sebedůvěru a vnímají situaci jako nespravedlivou, tyto děti se cítí opuštěné, podvedené a s rozvodem rodičů se vyrovnávají velice těžce. Měla bych upozornit na to, že dívky a chlapci reagují na stejné situace odlišně. Často se má za to, že chlapci se s rozvodem rodičů vyrovnávají obtížněji než dívky, ale to se může změnit v pubertě. Některí chlapci jsou velice citliví. Problémy jiných chlapců nesouvisejí primárně jen s rozvodem jako takovým, hlavním problémem je většinou to, že otec po rozvodu zpřetrhá všechna pouta, která doposud v rodině byla a syn tak zůstává bez vzorového modelu, tedy pokud do rodiny nepřijde nový partner. Situaci chlapců ale někdy neřeší ani bydlení s deprimovaným otcem, který někdy příliš pije nebo je plný úzkosti a nedokáže pomoci synovi v období dospívání. Mnozí otcové nedokáží dát najevo zájem, blízkost a porozumění. Jiní se zase hanlivě vyjadřují o manželce, která je opustila, ale neuvědomují si, že synovi matka chybí, že ji syn miluje a strádá po její blízkosti. Dívky mají poněkud snadnější postavení. Po rozvodu pravděpodobně zůstanou s matkou, která je jejich vzorovým modelem.

Typickou reakcí dítěte je lhostejnost. Pro dítě je to možná nejsnadnější možnost, jak se oprostit od situace, která ho trápí. Ale lhostejnost může velice snadno přerůst ve zlost až nenávisť. Reakce dětí na rozvod rodičů jsou v různém věku různé. Předpokládá se, že dítě do pěti let jsou obzvláště zranitelné. Třetina všech dětí rozvedených rodičů je mladší pěti let a této početné skupině se dostává jen velmi málo pomoci. Obecně jsou děti v tomto věku velice podrážděné, trápí je nespavost a noční můry, jsou nejisté a ztratily sebedůvěru. Malé děti věří tomu, že jsou středem vesmíru. Věci, které se dějí kvůli nim, ať jsou špatné či dobré, jsou jejich vina. Děti mladšího školního věku jsou rozvodem zasaženy snad nejhluběji ze všech věkových skupin. V tomto věku zaujímá rodina v životě dítěte ústřední postavení a rodiče jsou pro dítě ti nejlepší lidé na světě. Odchod jednoho z rodičů u dětí vyvolá nejistotu, zmatek a nesmírný žal.

Dospívající mládež se musí v tomto období vyrovnat sama se sebou, období dospívání je považováno za nejhorší období v životě člověka, zejména však

u děvčat. Děti v této věkové skupině jsou nepochybně rizikovou skupinou. Pocity dítěte se velmi často mění. Mění se i jejich představy o tom, co a proč se to vlastně stalo. Souvisí to částečně s tím, že si dávají vinu za rozvod rodičů, často se cítí být přímými účastníky a hlavním důvodem rozpadu manželství. Dospívající mladí lidé jsou velmi zranitelní, protože se trápí jako děti, ale současně už trochu začínají chápat svět dospělých lidí, protože už se sami považují za dospělé. Obávají se, zda dokáží v budoucnosti navázat důvěrné vztahy a zda budou někdy šťastní. Dívky většinou reagují klidněji a rozumněji než většina chlapců. Někdy mají pocit, že je otec odmítl, a začnou nenávidět všechny muže nebo trvají na tom, aby matka nenechala otce ve společné domácnosti. Většina dětí si dělá velké starosti o oba rodiče a často o ně projevují větší zájem než rodiče o dítě. Dospívající lidé mohou cítit stud a rozpaky nad očividným sexuálním vztahem rodičů s novým partnerem. Mohou je rozčilovat i maličkosti, ztratili důvěru ve svou schopnost být šťastní a jejich sebevědomí prudce kleslo. Z toho pramení obtíže s problematickým soustředěním se na cokoliv, které se mohou projevit přinejmenším na jejich studijních výsledcích.

3.2. Reakce dětí: emoce

Mezi typické emoce, které děti během rozvodu i po rozvodu rodičů prožívají, patří především smutek, pocit viny, vztek a úleva. Různé děti projevují své emoce v různém pořadí a projevy emocí nejsou vždy stejné. Emoce bývají nepřehledné a nemívají přímý vztah k příčinám a následkům.

Je důležité i uvědomit, že každá emoce nestojí samostatně, ale váže se na ni mnoho dalších, i třeba skrytých, emocí. Naším úkolem je nepřehlížet vazby mezi jednotlivými emocemi.

První reakcí dětí je popření, protože to, čeho se nejvíc bály, se najednou stalo skutečností. Dítě se někdy domnívá, že něco takového jako je rozvod rodičů, se mu nemůže stát. Stále věří tomu, že když se vrátí ze školy, bude na něj čekat máma i táta. Pocit ztráty, s nímž se musí vyrovnat většina dětí, může ovlivnit mnoho oblastí jejich života. Dítě přestává být v každodenním kontaktu s oběma rodiči,

možná přišlo o rodinný dům, kamarády, o školu a oblíbené činnosti ve volném čase. Dítě přišlo o zázemí úplné rodiny, prudce mu klesá sebevědomí.

Některé děti ztrácejí radost ze života, jsou velmi smutné ze vzniklé situace. Malé děti moc dobře znají pocit, kdy chtějí něco, co nemohou mít, ale jejich smutek je v době rozvodu a bezprostředně po rozvodu tak velký, že ho nedokážou pochopit. Smutek je projevem pocitu ztráty a je patrně nejzřetelnější emocí, kterou prožívají děti rozvedených rodičů. Děti dávají smutek najevo přímo pláčem a nepřímo jednáním. Dítě často prožívá návaly smutku, které ho zcela pohltnou a zabrání mu myslet na cokoli jiného a znemožní mu například soustředění ve škole.

Další silnou emocí, kterou dítě v době rozpadu manželství a rodiny prožívá, je pocit viny. Pocit viny může pramenit z toho, že některé děti mají sklon vinit samy sebe z rozchodu rodičů, jsou přesvědčeny, že zavinily rozchod rodičů, nebo se viní z toho, že rozchodu rodičů mohly zabránit, ale neudělaly to. S touto emocí se rodiče pravděpodobně vyrovnávají nejobtížněji, protože přinejmenším jeden z nich se z různých důvodů potýká taktéž s pocitem viny a vzteku. Kvůli vlastní bolesti a problémům spojeným s novou situací si možná nevšimnou tísně, kterou prožívá jejich vlastní dítě.

Další typickou emocí je vztek. Vztek má kořeny hluboko v minulosti. Pocity nejistoty, odmítnutí a selhání, které jdou často ruku v ruce, nezačínají primárně rozchodem rodičů. Modelem je dlouhotrvající nepřátelství, které mnohdy vzniká a rodí se před rozvodem. Dítě může vůči rodičům pociťovat vztek, protože již dávno nenaplňovali jeho potřeby. Bez lásky a péče se nepodařilo vytvořit potřebné pouto a důsledkem je zavržení a nevlídné zacházení. Když se člověk cítí nemilovaný, ublížený, nedostatečný a ponížený, může své pocity velmi lehce přenést na druhého člověka a rozzlobit ho. Dítě se skutečně zlobí na rodiče, který od nich odešel, ale ví, že není dobré dávat svoje pocity najevo a to ze zcela pochopitelných důvodů. Pokud by dítě vyjádřilo svoje negativní pocity či postoj k odchodu rodiče, rodič už by příště nemusel chtít dítě vidět. A to dítě nechce, přestože chápe, že už s nimi nikdy nebude žít, je to stále jeho rodič, kterého miluje. Děti, které nedokážou otevřeně vyjádřit svůj vztek, ať už kvůli osobnímu založení, nebo proto, že se to v jejich rodině považuje za nepřijatelné, mohou prožívat pocit osobního

selhání. Tyto pocity pomáhají vyhnout se nebezpečnému obviňování rodičů, kteří mají moc a mohou se dítěti pomstít tím, že je zavrhnou.

Při úvahách o vzteku může být užitečné rozdělení vzteku do tří energetických zón:

- **Děti, jejichž primární zónou jsou ústa**, si cucají prsty, žvýkají papír a koušou si nehty nebo okusují tužky a oblečení. Často také křičí a nadávají.

- **Děti, jejichž primární zónou jsou ruce**, rozbíjejí věci, vytrhávají si vlasy, hrozí pěstmi, tlučou kolem sebe.

- **Děti, jejichž primární zónou jsou nohy**, budou utíkat, kopat, dupat. Smyslem tohoto rozdělení je navrhnout dítěti vhodný prostor, kam by mohlo nasměrovat svoji přebytečnou energii. (Matějček, Dytrych, 1994)

Rozvod rodičů pro dítě znamená zhroucení jeho představ o štěstí a nastala pro dítě nejhorší možnost: máma a táta se rozešli. Přestože psychická rekonvalescence dětí trvá velice dlouho, tak děti jsou uvnitř tak silné, že se s tím vyrovnají a jsou schopné se s rozchodem rodičů smířit a možná jim i někdy odpustit. Často se má za to, že dětem stačí vídat oba rodiče, ale děti potřebují mnohem víc, nejen občasný zájem. Naprosto základním argumentem je kvalita rodičovské péče a rodičovského zájmu. Dítě přece potřebuje vědět, že ho rodič miluje, že ho rodič poslouchá, že ho rodič podrží a podpoří, když má dítě nějaký problém.

Dalším důležitým aspektem vyrovnání se dítěte s rozvodem rodičů je skutečnost, že dítě už není vystaveno vzájemnému nepřátelství rodičů. Pokud jsou splněny tyto podmínky, dítě přežije nelehké období mnohem lehčeji, bude šťastnější a dokáže se dívat do budoucnosti s potřebnou dávkou důvěry a naděje v lepší konce.

4. Chování rodičů k dětem po rozvodu – rozvodové jedy

Chování rodičů k dětem po rozvodu může mít různé znaky, ale především si myslím, že záleží na průběhu a hlavně výsledku samotného procesu rozvodu manželství.

Pokud jsou oba rozvedení spokojeni se stávající situací, myslím tím především majetkové vypořádání, je podle mě v jejich zájmu udržovat kontakt spolu s dětmi na úrovni přátelství.

Horší je situace tzv. sporného rozvodu. Podle novely zákona o rodině z roku 1998 probíhá rozvod zpravidla ve dvou etapách. Manželé se musí soudit dvakrát. Nejprve soud v opatrovnickém řízení rozhodne o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu a pak jiný soudce v občanskoprávním řízení rozhodne o návrhu na rozvod manželství. Právě tato zdlouhavá řízení mohou vést k dalším rozporům mezi partnery, kterým mohou být, byť nechtěně, přítomny jejich děti.

Děti už ví, že jejich máma a táta všemožně usilují o rozvod, ale děti si nechtějí přiznat, že se to stane právě v jejich rodině. Často proto dochází k tomu, že dítě více inklinuje k jednomu z rodičů, o kterém zaručeně ví, že ho miluje a že ho nezklame.

V ten okamžik druhý rodič vycítí převahu rodiče druhého a snaží se o tzv. přetažení dítěte na svou stranu a sníží se k použití tzv. *rozvodových jedů*, jako jsou programování, ostrá kritika, pomluvy a další. (Warshak, 2003)

Bohužel děti jsou tak lehce oklamatelné, že toho oba dva rodiče zneužívají a někdy dochází k tomu, že si rodiče dítě doslova kupují na svoji stranu. Dítě pro ně znamená trofej, kterou vyhráli v soudním procesu a kterou se můžou chlubit, že vytěžili přece jen něco víc, než druhý rodič. Děti jsou z toho manipulovány zmatené a neví, co si o kterém rodiči mají myslet. Ještě horší je, když rodič začne před dítětem bývalého partnera, ale stále rodiče, pomlouvat. Dítě si vytvoří svoje vlastní stereotypy a názory, mimochodem velmi podobné s názory rodiče, se kterým žije. Svoje názory a postoje prezentují nejen na veřejnosti, ale i před blízkými příbuznými a samotným rodičem, se kterým nežijí a neuvědomují si, že mohou způsobit ještě více bolesti.

Bohužel děti neumí rozlišit, jestli je skutečně pravda to, co říká maminka o tatínkovi. Berou to jako samozřejmost. Co řekne maminka o tatínkovi, ať už je to negativní či pozitivní novinka, je pro dítě nevyvratitelná domněnka, protože rodiče mají přece vždycky pravdu. Dítě si neuvědomuje, že je pouze prostředníkem mezi řešením konfliktů obou rodičů, kteří si neumí otevřeně promluvit o tom, co je trápí.

4.1. Pomluvy

Nejvýbušnějším obdobím rozvodu bývá doba těsně před odstěhováním jednoho z rodičů a období těsně po něm. V ten okamžik je nejpravděpodobnější, že děti uslyší z úst rodičů vzájemné obviňování.

Oba z manželů mohou cítit velkou potřebu toho druhého ponížít, že se nedokáží ovládat ani před dětmi. Právě oddělení rodiče jsou často zcela v zajetí vlastního strádání, hněvu a sklíčenosti, že sdílí tyto pocity s kamarády, příbuznými, ale často zapomínají na to, že je mohou slyšet i jejich děti. A děti taková konverzace samozřejmě přitahuje, mají touhu se něco dozvědět a zároveň se to nedozvědět.

Děti chtějí taky znát detaily boje mezi jejich rodiči, sbírají útržky informací, které pochytí a snaží se z těchto útržků vytvořit obrázek stávající situace. Bohužel ne vše, co se dozvídají, se jim líbí, a proto se to často snaží zapomenout. Ale někdy se dětem tyto informace hodí, pokud je druhý rodič něčím rozčílí, použijí slova, která slyšely z úst matky. V ten okamžik je oheň doslova na střeše. Tento slovní útok ale neznamená, že by dítě nemělo rádo své rodiče, je to pro něj jen forma úniku a obrany.

4.2. Napadání a ostrá kritika

Většina rodičů bohužel nezůstává jen u občasných pomluv. V některých rodinách děti dokonce slyší jedovaté, kousavé až vulgární útoky na adresu druhého

rodiče. Dětem se nelíbí neustále poslouchat nářky na druhého rodiče, protože dítě si myslí, že je to dobrý rodič, který ho má rád.

Každé dítě si přeje, aby taková situace rychle skončila. Překvapivé ale je, že i přes pomluvy a napadání druhého rodiče, si děti zachovají kladný vztah k oběma rodičům.

Pomluvy a napadání považují jen za chvilkové pomatení smyslů, myslí si, že se rodič ve svých úvahách mýlí. Starší děti někdy kritizovaného rodiče obhajují, ale většina z nich přijde na to, že jednodušší v doslechu útočícího rodiče je lepší neříkat vůbec nic. Stále si však lásku ke kritizovanému rodiči udržují ve stejné míře.

4.3. Programování

Ostrá kritika je ničivější, pokud probíhá trvale. Dalo by se říct, že dětem je vymýván mozek a to mnoha různými způsoby. Cílem je přetažení dítěte na svoji stranu a vzájemné pomlouvání a kritizování rodiče druhého. Napadání se tedy v ten okamžik mění v programování. Termín programování (*brainwashing*) je termínem na popis rodinné situace příliš silný, ale podstata manévrování dítětem je téměř stejná.

Programování lidí je obvykle spojované s válečnými zajatci nebo s prací různých sekt. Rodiče, proti kterým bylo nebo je programování namířeno, mohou velice snadno popsat změny, ke kterým v chování jejich dítěte došlo. Každé naprogramované dítě kdysi dávno objektu projevovalo náklonnost a lásku, dříve se v jeho blízkosti cítilo bezpečně, těšilo se na společné výlety, dokonce vyžadovalo extrémně zvýšenou pozornost. Ale naprogramované dítě má vytěsněno z dětského myšlení, cítění a chování projevy lásky a radosti. Na jeho místě je teď dítě – robot, které kolem sebe šíří jen nenávist a odpor.

4.4. Syndrom zavrženého rodiče

Prvním autorem, který se začal zabývat syndromem zavrženého rodiče, byl v roce 1971 významný a originální dětský psychiatr Dr. Richard A. Gardner. Tehdy napsal knihu pro dívky a chlapce – *Průvodce rozvodem pro kluky a holky*.

Kniha je velice poutavě napsaná a určená především dětským čtenářům. Nabízí praktická řešení dilemat, která děti zasažené rozvodem rodičů obvykle řeší. Později v 80. letech minulého století si Dr. Gardner začal všimnout vzrůstajícího počtu případů, ve kterých při hádkách o svěřením dítěte do výchovy hrály roli rozvodové jedy – pomluvy, napadání, ostrá kritika a programování.

V některých z těchto rodin se děti přidaly na stranu jednoho rodiče a spolu s ním druhého rodiče očerňovaly, pomlouvaly. Dr. Gardner si povšiml jistých podobností. Dítě totiž neprojevovalo nenávisť jen vůči rodiči, se kterým nežije, ale vůči celé jeho rodině, známým, nové partnerce. Protože se u většiny dětí projevovaly stejné vzorce chování, které se zavržením rodiče úzce souvisely, Dr. Gardner zavedl pro tuto příznačnou poruchu odborný termín – *syndrom zavrženého rodiče*. Podrobný popis vzniku, vývoje a typických projevů syndromu zavrženého dítěte spolu s návodem pro soudy a terapeutky, jak postupovat v případech, pokud se s tímto syndromem setkají, měl jak u odborníků v oblasti duševního zdraví, tak u právníků velký ohlas.

Na straně druhé odpůrci syndromu zavrženého rodiče říkají, že v oblasti poruch fungování rodin není vhodné používat diagnostické termíny. Pravda bude opět někde uprostřed. Jedno je ale jisté. Zavržení je výsledkem destruktivního působení některého z rodičů: buď preferovaného, nebo zavrženého. Některé případy nejsou spojeny s chováním rodičů, ale s chybami, které udělají samy děti. Zavržení rodiče může být chybnou reakcí dítěte, které se snaží vyrovnat se složitými pocity. To je právě problém.

Jaká jsou kritéria k diagnostice syndromu zavrženého rodiče? Myslím, že v tomto případě diagnostiky syndromu zavrženého rodiče je třeba dávat si velký pozor, protože velmi snadno může dojít k chybné diagnostice tohoto syndromu. Jako příklad uvádím případ **Tiny, kterou manžel Wesley obvinil z programování jejich syna Vince**.

Tinin případ ale se syndromem zavrženého rodiče nemá vůbec nic společného. Vince svého otce vůbec neodmítal, ba naopak, přál si mít s otcem lepší vztah, jenže otec se bál, že přijde o čas se svým synem a tak ho nechtěl pustit ani na oslavu kamarádových narozenin. Vince se na víkendy s otcem těšil pokaždé méně a méně. Otce nezavrhoval a ani matka Vince nijak neprogramovala. Potom následovala řada vyšetření od soudem ustanoveného psychologa a ten usoudil, že Vince nevykazuje žádné příznaky syndromu zavrženého rodiče. Doporučil tedy Wesleymu, otcí, konzultace u terapeuta, který mu třeba lépe dokáže porozumět synovým potřebám a naučit se čas trávený s ním využít k navázání silnějšího a pevnějšího vztahu, ale ne na úkor synových potřeb a trávení volného času. Není to samozřejmě jediný případ křivého obvinění programování dítěte. Rodič, který chce vznést obvinění, potřebuje spoustu informací, aby se potom mohl účelně bránit. (Warshak, 2003)

4.5. Jak by se rodiče měli chovat ke svým dětem po rozvodu

Matějček rodičům doporučuje, jak by se rodiče ke svým dětem po rozvodu měli chovat. Naznačuje možné problematiky, se kterými se u svých dětí mohou po rozvodu setkat. Poukazuje na důležitost všímavosti rodičů, opravdovosti zájmu o dítě a pomoc v těžké životní situaci: (Matějček, Dytrych, 1994)

A/ Nepodceňovat vnímavost dítěte. Rodiče si bohužel často myslí, že jejich rozvod proběhl tak hladce, že ho děti ani nevnímaly. Opak je pravdou. Rodiče by nikdy neměli zapomínat na to, že děti jsou velmi citlivé.

B/ Zachovat si vědomí rodičovství. Pro rodiče je důležité, aby si uvědomili, že už nejsou manželi, ale rodiči zůstávají stále. Proto by rodiče neměli po rozvodu zapomínat na rodičovskou zodpovědnost, práva a povinnosti a řádnou výchovu svých dětí.

C/ Zabránit tomu, aby rozvodový konflikt pokračoval. Je těžké v některých případech ihned po rozvodu zrušit veškeré kontakty, hlavní podmínkou je ale vyvarovat se nepřátelství, hádek před dětmi. Nepřátelství vyvolává v dětech pocit ohrožení, strachu a nejistoty.

D/ Nepopouzet dítě proti bývalému manželovi. Popouzení dítěte je důkaz pokračujícího nepřátelství mezi bývalými manželi, partnery. Dítě se tak někdy stává jednoduchým nástrojem pomsty.

E/ Zachovat pozitivní obraz toho druhého. Rodič by měl dítě vést k tomu, aby mělo dítě pozitivní náhled i na druhého rodiče. Dobré vedení rodiče pomáhá dítěti zvyšovat si sebevědomí.

F/ Zabránit kupování a podplácení dítěte. K podplácení dítěte má větší sklon ten rodič, který nemá dítě ve své péči. Kupuje dítěti nové oblečení, hračky, někdy i zbytečnosti.

G/ Zařídit styk s druhým rodičem co nejlépe. Je důležité, aby se dítě i po rozvodu vídalo s oběma rodiči. Ale často dochází k tomu, že rodič brání dítěti ve styku s druhým rodičem. Motivem může být například nenávisť a pomsta. Ale rodič se přerušáním kontaktů mstí nejvíce dítěti. Tak je důležité na to pamatovat.

H/ S náhradním otcem a náhradní matkou opatrně. Je hezké a snad i přirozené, pokud si dítě zachová kladný vztah po rozvodu k oběma vlastním rodičům. Pokud jeden z rodičů založí novou rodinu, dítě je vystaveno novému problému. Vzniká tzv. doplněná rodina, vytváří se nové vztahy. Dítě i přesto všechno může získat kladný vztah k náhradnímu rodiči, ale především by se měl rozvíjet kladný vztah k vlastnímu rodiči a měl by se respektovat.

I/ Nic dítěti nezatajovat, ale také nevnucovat. Rodiče by měli s ohledem na věk dítěte zodpovídat kladené otázky na období rozvodu. Mnohem lepší je, když se dítě dozví celou, i když někdy bolestnou pravdu od rodičů, než od cizích škodolibých lidí.

5. Chování dětí k rodičům po rozvodu

Období bezprostředně po rozvodu je pro děti velice těžkým obdobím. Děti si musí zvykat na přítomnost jen jednoho rodiče, druhý rodič, když s nimi třeba z pracovních důvodů netrávil mnoho času, dítěti chybí a dítě strádá. A proto dítě

hledá různé způsoby, stejně jako rodič, jak by se co nejsnadněji vyrovnal s rozvodem rodičů.

Bohužel někdy fantazie dětí přerůstá do neúnosné meze, chtějí jednomu z rodičů nebo oběma ublížit, chtějí, aby se zamysleli nad tím, co pro ně jejich rozvod znamená, chtějí se pomstít, za to že jim rodiče zkazili život tím, že se rozvedli.

Dítě málokdy používá k řešení obtížných životních situací rozum, mnohem snadnější je uchýlit se k obranným mechanismům jako *nenávisť rodiče*, *vyhlášení nezávislosti postojem – já se o sebe postarám sám/sama* a také se objevují *křivá obvinění ze zneužívání*. Je to složitá situace a její řešení je velice problematické. Děti na sebe chtějí jen upozornit, že jich se rozvod také týká, že je rozvod rodičů bolí, ale mnohdy si děti vybírají příliš extrémní způsoby, jak rodiče očernit či na sebe upoutat pozornost.

Na straně druhé existuje malé procento dětí, pro které je rozvod rodičů doslova vysvobozením, ale to je další extrém. Sama z vlastní zkušenosti vím, že když mě rodiče někdy rozzlobili jen maličkostí, která pro mě dneska nemá žádný význam, snažila jsem se jim ublížit například tím, že jsem s nimi nějakou dobu nekomunikovala nebo jsem si v mém pokoji nadávala a spílala jim. Dnes se tomu už směji, protože to bylo ode mě dětinské. Ale každé dítě je jiné a řeší těžkou životní situaci jinak, ne správně, ale ani špatně.

5.1. Nenávisť vůči rodičům

Děti dokáží být někdy pořádně kruté a zákeřné, i když si to někteří rodiče nechtějí přiznat. Rodiče se brání tím, že oni znají svoje dítě dokonale a před rozvodem bylo jejich dítě úplný andílek, popírají, že by se jejich dítě mohlo proti stávající situaci bouřit.

Skutečnost je opravdu jiná. Děti by nejraději chtěly to, co nemají. V případě období po rozvodu jim druhý rodič chybí, protože se s ním nevidají každý den. Naopak rodič, se kterým žijí, jim nedává tolik prostoru, kolik potřebují, nebo

dostatečně nenahrazuje roli chybějícího rodiče atd. Z těchto důvodů se například některé z dětí často uchýlí k nenávisti.

Ty děti, které se v běžných situacích chovají ke svému rodiči hrubě a neuctivě, moc dobře vědí, že překračují hranice přijatelného chování a stanovená pravidla - uvědomují si, že se provinily. Naopak děti, které svého rodiče zavrhly, využívají celou škálu krutého, nenávistného chování bez jakékoliv známky studu a pocitu viny.

5.2. Křivá obvinění ze zneužívání

Děti, které naprosto nesmyslně zavrhnou jednoho z rodičů, mají pro svá jednání banální až směšná vysvětlení.

Naopak malé procento dětí dokáže dělit důvody, které jsou všechno, jen ne banální a směšné. Takové děti zapojují do této hry taktiky, kterým se v právnických kruzích přezdívá *nukleární zbraně* opatrovnických sporů. Je to fyzické týrání a sexuální zneužívání. Okamžitou reakcí na tento výrok dítěte je téměř okamžitý soudní zákaz jakéhokoliv kontaktu mezi obviněným a dítětem.

Někteří lidé tvrdí, že dítě by nikdy nikoho z týrání či sexuálního zneužívání křivě neobvinilo, ale opak je pravdou. Případů křivého obvinění stále více přibývá. Děti, které lžou a stěžují si například na to, že je otec osahával, jsou si moc dobře vědomy vlastní lži. Jenže někdy už je pozdě přesvědčit příslušné orgány, které případ vyšetřují přesvědčit o opaku. Někdy se stává, že se dítě samo nebo s přispěním jednoho z rodičů rozhodne a zvolí formu lži.

V některých případech se dokonce stává, že neustálým opakováním, vysvětlováním a vyptáváním dítě skutečně křivě obviní svého rodiče z fyzického týrání nebo sexuálního zneužívání, ale co je horší, dítě své lži věří. Nedá se tedy říct, že by děti vědomě a účelně lhaly, jen věří smyšleným příběhům.

5.3. Vyhlášení nezávislosti

Dítě, které své rodiče, byť jen dočasně skutečně nenávidí, nikdy nepřipustí, že nenávisť je výsledkem manipulace. Proč? Děti, které nenávidí svoje rodiče, odmítají jakékoliv náznaky toho, že by jejich myšlení mohlo být ovlivněno druhým rodičem.

Chovají se tedy podobným způsobem jako pubescenti či adolescenti, kteří zdůrazňují svoji nezávislost, ale na straně druhé se oblékají do stejného oblečení jako jejich vrstevníci, poslouchají stejnou hudbu, ale říkají si nezávislí. A používají stále stejné argumenty jako ostatní vrstevníci: „Nikdo mi neradil, co vám mám říkat.“

5.4. Zavržení vycházející z dítěte

Zavržení rodiče ze strany dítěte je těžko diagnostikovatelné. To, co zvenčí vypadá nebo připomíná programování, může být ve skutečnosti jen bezmocná reakce na zavržení, či zoufalý nebo neumělý pokus zavržení vzdorovat nebo ho odvrátit.

V mnoha případech lze celkem snadno rozpoznat, zvláště je-li dítě pod vlivem preferovaného rodiče, je-li jeho zavržení adekvátní reakci na týrání ze strany zavržené osoby nebo jedná-li hlavně na základě čistě svých motivů.

V některých případech dochází k tomu, že matka před dcerou očerňuje otce a v případě jiném dcera zcela podlehla vlivu otce, který neustále před dcerou zesměšňoval a očerňoval matku. Dcera matku odmítala navštěvovat a u soudu vypovídala proti ní. Pro děti, které se s rozvodem vlastních rodičů setkaly, je to nepředstavitelná zátěž a bohužel do hlaviček dětí nikdo nevidí. Na straně jedné dokáží být děti někdy velmi zákeřné a kruté, na straně druhé jsou neskutečně lehce prodejné. A je v zájmu rodičů dítěti zbytečně neplést hlavu složitými rodinnými vztahy a problémy.

6. Rozvod a soudní rozhodování o dětech v České republice

V současné době v České republice stále platí zákon o rodině z roku 1963, který byl už vícekrát novelizován. Nejrozsáhlejší a nejvýznamnější novela byla provedena v roce 1998. Tato novela zakotvila některé moderní prvky, které jsou typické především pro západní Evropu, ale tato novela zatím nepředstavovala komplexní promyšlené řešení.

Podobně jako v některých státech západní Evropy se i u nás projevuje trend k nesezdanému soužití mezi mužem a ženou. Podle poznatků má tento trend v České republice jednu typickou specifiku – mnohdy ani nejde o cílevědomé rozhodnutí žít spolu jako manželé, jako spíše o ekonomickou výhodnost takového soužití. Pokud spolu nesezdaní partneři žijí, mají společný majetek, mají spolu děti a společně bydlí, musí v souvislosti s ukončením vztahu řešit obdobné otázky jako by byli manželé, s výjimkou rozvodu samozřejmě. (Smith, 2000)

Z právního hlediska je soužití nesezdaného páru jednoznačně velmi výhodné. V České republice rozvod probíhá trojím způsobem:

- **rozvod dohodou**
- **klasický rozvod**
- **ztížený rozvod**

6.1. Rozvod dohodou

Pokud manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a oba s rozvodem souhlasí, má se zato, že podmínky pro rozvod jsou splněny a soud manželství rozvede, pokud manželé předloží:

A/ pravomocné rozhodnutí „opatrovnického“ soudu o schválení jejich dohody o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu,

B/ písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy upravující vypořádání vzájemných majetkových vztahů a práva a povinnosti společného bydlení, popřípadě též vyživovací povinnost po rozvodu.

Obecnou podmínkou pro rozvod je, že manželství musí být tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Pokud jsou splněny všechny shora uvedené podmínky, má se za to, že uvedená podmínka pro rozvod je splněna a soud tuto otázku ani příčiny rozvratu manželství nezkoumá.(Smith, 2000)

6.2. Klasický rozvod

Klasický rozvod bývá taktéž označován jako tzv. „sporný rozvod“. Podle novely zákona o rodině z roku 1998 probíhá rozvod ve dvou etapách. Do roku 1998 se v jediném řízení rozhodovalo o rozvodu i úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, v současné době se manželé musí soudit dvakrát.

Nejprve soud v opatrovnickém řízení rozhodne o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu a pak jiný soudce v občanskoprávním řízení rozhodne o návrhu na rozvod manželství. Tato změna přinesla zbytečné protahování celé záležitosti, vyšší finanční výdaje a často i větší napětí v rodině v době předrozvodové atmosféry. Mají-li manželé nezletilé děti a opatrovnické řízení tedy musí proběhnout, a to odděleně od řízení rozvodového, může skončit buď schválením dohody rodičů nebo rozhodnutím soudu. Obojí má formu rozsudku. Ten, kdo navrhuje rozvod, musí plně prokázat, že manželství je tak hluboce a trvale rozvráceno, že není předpoklad pro obnovení manželského soužití.(Smith, 2000)

6.3. Ztížený rozvod

„Ztížený rozvod bývá označován jako tzv. tvrdostní klauzule. Je upraven v ustanovení § 24 b zákona o rodině a vyjadřuje v podstatě jakousi výjimku z koncepce právní úpravy rozvodu manželství. Ačkoliv je totiž v řízení o rozvod prokázána existence kvalifikovaného rozvratu (základní podmínka pro vydání

rozhodnutí o tom, že se manželství rozvádí), soud manželství nerozvede, neboť současně bylo některým z účastníků (z rozvádějících se manželů) prokázáno, že se on/a na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel/a, byla by mu/jí rozvodem způsobena zvláště závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti navíc svědčí ve prospěch zachování manželství. Soud návrh na rozvod manželství v takovém případě zamítne.“ (Průchová, 2002)

6.4. Historie soudního rozhodování o svěřování dětí do péče

V 19. století začaly soudy postupně omezovat téměř absolutní právo otce na svěřování dítěte. V průběhu 19. století se na malé děti postupně začalo pohlížet tak, že i ony mají specifické potřeby, které dovedou lépe uspokojit matky než otcové. Tento postoj pak začal převažovat a stal se známým jako „presumpce“ útlého věku dítěte“. Soudy byly zmocněny tím, aby svěřovaly děti do sedmi let matce. Vznikala tedy tendence stále častěji svěřovat děti do péče matky, třebaže jen dočasně. Když děti dosáhly věku 4-5 let byly opět navraceny do péče otce.

Tento předpis byl zcela unikátní a ojedinělý v historii rozhodování o svěřování dětí do péče. Poprvé v historii a zatím také naposled zákon specifikoval, že rozhodnutí o svěřování dítěte se má týkat i jiných faktorů než je jen pohlaví rodiče. Úkolem našeho právního systému je tedy objevování myšlenek, které zanikly společně s koncem 19. století.

6.5. Současnost soudního rozhodování o svěřování dětí do péče

Základním kritériem pro rozvod manželství je, tedy pokud mají manželé nezletilé děti, rozhodnutí v opatrovnickém řízení o úpravě poměrů k dětem pro dobu po rozvodu. Pak teprve lze přejít k vlastnímu rozvodu. Pokud spolu manželé i za trvání manželství už nežijí, pak je možné poměry k nezletilým dětem upravit i za trvání manželství. Jde tedy o rozhodnutí, komu bude dítě svěřeno do výchovy, popřípadě bude-li stanovena střídatá či společná výchova, jakým způsobem a kolik bude přispíváno na výživu dítěte, popřípadě jak bude stanoven styk s dětmi tomu

z rodičů, kterému děti nebyly svěřeny do výchovy. O tomto vždy rozhoduje soud. Řízení může být zahájeno buď na návrh jednoho z rodičů, nebo dokonce i bez návrhu. Výhodné samozřejmě je, když se rodiče na otázkách výchovy, vyživovacích povinností atd., dohodnou. Pak jen soud jejich dohodu rozsudkem schválí a celý proces rozvodu není tak zdlouhavý a vyčerpávající.

Česká republika ratifikovala na počátku devadesátých let Úmluvu o právech dítěte. Podle Úmluvy o právech dětí je nutné dítěti zabezpečit možnost projevit i svůj vlastní názor. Dítě se může vyjadřovat ke všem záležitostem, které se ho dotýkají. Názorům dítěte se věnuje velká pozornost, s ohledem na jeho věk a rozumovou úroveň. Je tedy správné, aby bylo dítě zapojeno do jednání rodičů, která se beze sporu týkají jeho budoucí výchovy. Musí jít však o dítě, které chápe stávající situaci.

Složitá situace nastává, pokud se oba rodiče neumějí dohodnout a každý chce dítě do své výchovy. Jsou ale i případy opačné a to, že ani jeden z rodičů do své výchovy nechce. V potaz se bere vždy stanovisko a postoj dítěte, ale nemusí být vždy směrodatné a rozhodující. Děti jsou někdy natolik vypočítavé, že raději volí variantu rodiče, který není tolik přísný, nebo disponuje větším finančním obnosem než rodič druhý, přestože druhého rodiče mají rádi více. Je to složité a komplikované řešení. Proto soud obvykle v těchto případech ustanoví znalce – obvykle je jím dětský psycholog nebo dětský psychiatr -, jehož úkolem je prozkoumání a zhodnocení vztahu dítěte k oběma rodičům, dále prozkoumání výchovných předpokladů obou rodičů a vypracování znaleckého posudku pro soud. Ten bývá většinou kvalitnějším podkladem pro rozhodnutí než stanovisko opatrovníka. Nevýhodou soudního řízení je, že se někdy až příliš zbytečně prodlužuje a prodražuje, v rodinách dochází k prohlubování krize a napětí. Což je další z mnoha problémů související s rozvodem. Někdy dokonce v rodině vládne domácí násilí, rodiče stále žijí v jednom bytě a oba chtějí dítě do své výchovy. A v ten okamžik se stává, že dítě v rodině figuruje jako nástroj pomsty a vydírání.

Je tedy úkolem soudů snažit se co nejrychleji předběžně rozhodnout o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, aby se předešlo řadě nepříjemných situací. Někdy se dokonce stává, že se dítě nechce stýkat s druhým

rodičem. V žádném případě nemusí jít o syndrom zavrženého rodiče. Děti mohou mít velmi dlouhou dobu v živé paměti například útoky otce na matku, a tak odmítají se s druhým rodičem stýkat. Mají strach. Jindy však může jít o dobře promyšlené jednání a cílevědomé ovlivňování dítěte proti druhému rodiči. I v tomto případě dochází ke zhodnocení chování dítěte a vztahu k oběma rodičům soudním znalcem.(Smith, 2000).

6.6. Vyživovací povinnost rodičů

Jednou z povinností, kterou má rozvedený rodič ke svému dítěti, a která vyplývá ze zákona o rodině, je vyživovací povinnost rodičů ke svým dětem. Soud rozhodne, jak má každý z rodičů přispívat na výživu dítěte.

V Zákoně o rodině, v novelizovaném vydání ze dne 1.8.1998

(§ 85 odst. 1, 2, a 3) a (§ 86) je psáno:

„Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se žít. Oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. Při určení rozsahu jejich vyživovací povinnosti se přihlíží k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Žijí-li rodiče spolu, přihlédne se i k péči o společnou domácnost. Nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu, upraví soud rozsah jejich vyživovací povinnosti nebo schválí jejich dohodu o výši výživného.“

Výše výživného tedy **závisí** na těchto dvou skutečnostech:

- **na odůvodněných potřebách dítěte** (strava, oblečení, obuv a další), které jsou ovlivněny věkem dítěte nebo jeho zdravotním stavem.
- **na možnostech a schopnostech rodičů** (majetkové a výdělečné poměry).

Soudem určené výživné je rodič povinen platit v pravidelných termínech do doby, než je dítě schopno užít se samo.

7. Kontakt dětí a rodičů po rozvodu

Řešení kontaktů dětí a rodičů po rozvodu je velmi komplikované a obtížné. Jak jsem se zmínila ve výše uvedených kapitolách, jsou děti, které si záměrně vybírají, s kým by chtěly žít a druhého rodiče zavrhnou. Naopak jsou děti, které by si přály, aby se rodiče nerozváděli, a aby byl jejich život stejný jako před rozpadem rodiny, chtějí žít s oběma rodiči pod jednou střechou a dovedou se jen těžko vyrovnat s tím, že jeden rodič žije někde jinde, třeba s někým jiným. Ale jsou také děti, které se nechtějí stýkat ani s jedním z rodičů. Potom dochází ke zdlouhavému pozorování dětí a rodičů a jejich vzájemného vztahu. Tím se rozvod jen protahuje a stává se ještě bolestivějším pro všechny zúčastněné. V naší společnosti bývají děti v drtivé většině případů svěřovány zpravidla do péče matky.

Ale kde je psáno, co je lepší pro dítě? Život se svou matkou či otcem? Odpovědi však nelze zobecňovat, protože každé dítě má jiné specifické potřeby. A rozdíly je třeba hledat i v odlišnostech rodičovských schopností a předpokladů matek i otců.

7.1. Společná péče

Společná péče podle zákona znamená, že oba rodiče jsou oprávněni činit rozhodnutí v důležitých záležitostech, které se týkají jejich dětí, jako například: vzdělávání, léčba, výběr volnočasových aktivit atd..

Bývá označována také pojmem *sdílená péče*. V některých případech dochází k tomu, že si rodiče svoji autoritu rozdělí, takže každý rodič si ponechá právo činit rozhodnutí jen v některé oblasti. Společná péče také znamená podle zákona, že rodiče mají právní odpovědnost za aktivity svých dětí.

Společná péče fyzická, myslím tím společnou péči včetně bydlení, znamená, že pobyt dítěte v domově každého z rodičů je rovnoměrněji vyvážen, než by tomu bylo v případě výhradní péče jednoho z rodičů. Jsou ale i výjimečné případy, kdy to nejsou děti, které se stěhují z jednoho domova do druhého, ale rodiče, kteří se střídají v hlavním domě, ústředním domovu dítěte, kde děti žijí. U rodičů

je důležité, aby si přesně vymezili, co pro ně pojem společná výchova znamená. Společná péče nemusí nutně znamenat, že se oba rodiče budou stejnou měrou podílet na výchově a péči jejich dítěte.

Na první pohled se zdá, že společná výchova je dobrým kompromisem jak pro rodiče, tak pro dítě, ale opak je pravdou. Odborníci tvrdí, že společná výchova má obrovský vliv ne na rodiče, ale na dítě a není tím nejoptimálnějším řešením. Můj názor na tento typ péče je spíše kladný. Myslím, že je to dobré řešení, obzvláště v tom případě, kdy se rodič stěhuje za dítětem a dítě zůstává ve svém přirozeném prostředí a nemusí si neustále zvykat na nové prostředí.

7.2. Výhradní péče matky versus výhradní péče otce

Pokud rodiče vědí, jak se jejich děti cítí v době rozvodu, co je trápí, pak mají větší předpoklady k tomu, aby jim pomohli porozvodové trauma zvládnout.

Děti z výhradní péče otců nevycházejí v průměru lépe než děti z výhradní péče matek, ale nevycházejí ani hůře. Dle výzkumů se prokázalo, že psychický stav dětí žijících s otci je srovnatelný se stavem dětí stejného věku žijících s matkami. Průměry ale nevykazují vše. Je jasné, že některé děti se s rozvodem rodičů vypořádávají lépe než jiné děti a i zde je nápadná podobnost mezi rodinami s otcovou a matčinou výhradní péčí.

V dřívějších dobách byla výhradní péče matky doslova utopií a neznámou institucí. Přesvědčení o matčině důležitosti pro děti vznikalo jako reakce na ekonomické tlaky.

V rodinách s výhradní péčí matky nebo s výhradní péčí otce by mohlo pomoci pět faktorů, které maximalizují šance dětí na vyrovnání se s rozchodem rodičů, jsou to:

- **dostatečný kontakt s oběma rodiči, který by dětem usnadňoval udržovat vztahy s každým rodičem na vysoké kvalitativní úrovni**
- **kooperující, málo konfliktní vztah mezi rodiči**
- **kvalifikované a citlivé autoritativní výchovné metody**

- **minimum změn pro děti**

- **dobrý systém společenské podpory pro děti a pro rodiče**

Je to jen ukázka toho, jak by se rodiče mohli zařídit. Myslím, že vytvoření prostředí dle těchto faktorů pro dítě, které opravdu potřebuje spoustu času, aby se sžilo s novou situací, není tak těžké. Když jsem uvažovala o tom, který typ péče je pro dítě nejlepší, jako první mě samozřejmě napadlo, že by bylo nejlepší se nerozvádět. Pokud je ale manželství trvale rozvráceno a trpí tím i děti asi nejlepší typ péče je společná péče. Nemyslím si, že je dobré, aby dítě bylo 14 dní s jedním rodičem a víkendy trávilo s rodičem druhým. Je mi líto dětí, které si musely projít touto složitou životní situací. Věřím, že spousta rodičů svým dětem rozpadem rodiny nechtěla vědomě ublížit, ale je to smutné, protože dospělí si po rozvodu třeba najdou jiného partnera, ale co děti? Ty mají jen maminku a tatínka a jedině, co si děti přejí je, aby maminka s tatínkem byli spolu šťastní a aby se měli všichni rádi.

K otázce výhradní péče bych se chtěla vyjádřit takto. Nevytvořila jsem si jednotný názor a jednoznačně nepreferuji ani jednu výhradní péči. Každé má své pro a proti, stejně jako v tomto případě.

7.3. Problémy výchovy dětí ve výhradní péči matky

A/ absence mužského vzoru – je nebezpečná pro chlapce, ale především pro dívky. Ty by si měly postupem času vytvářet představy o svém budoucím partnerovi, o roli otce svých dětí a měly by získat jakýsi náhled na partnerské soužití. Vlivem absence mužského vzoru v rodině mohou být představy o partnerství a rodičovství poněkud zkresleny. Důsledkem absence může být problematické navazování partnerských vztahů. U chlapců je otázkou, od koho se naučí nejen činnostem manuálními, ale i činnostem souvisejícím s rolí partnera, otce.

B/ předčasné dospívání – je typické spíše pro chlapce a to v tom smyslu, že chlapci relativně brzy začínají přebírat určitou odpovědnost. Tomu možná napomáhá fakt, že osamělé matky někdy staví své syny do role manželů. Na jedné straně jim tím dávají větší pravomoci, ale na straně druhé je těmito nároky zatěžují a obírají je o dětství. Později může dojít k tomu, že se syn staví do nadřazené role a matčiny rady neposlouchá a neřídí se jimi.

C/ problematika jednostranného působení – přestože se matka snaží vychovat své děti co možná nejlépe, zůstává na výchovu sama, bez pomoci, cenných rad, bez možnosti se někomu blízkému (otci dětí) svěřit, nikdo ji nekoriguje, nemá od nikoho zpětnou vazbu.

D/ rozmazlování jedináčka – prostředníkem rozmazlování se nestává jen matka, ale důležitým činitelem se stávají i prarodiče. Ti přehnaně pečují o dítě, zahrnují ho nákladnými dary a často ho objímají se slovy: „Chudinko, ty to máš ale bez tatínka těžké“. Bohužel některé děti v takových situacích využívají svého postavení chudáčka a stávají se obětí, která potřebuje například nové kolo nebo počítač, protože matčina výplata na to nestačí.

E/ přílišná fixace matky na dítě – osamělá matka se chce co nejvíce věnovat svému dítěti, chce mu vynahradit absenci otcovské role v rodině, a proto dítě až přehnaně zahrnuje svojí péčí. Nedokáže pochopit, že i dítě potřebuje prostor samo pro sebe, čas na své zájmy a potřeby. Takováto přehnaná fixace matky na dítě může vést k ohrožení utváření samostatnosti dítěte.

F/ tendence ke společenské izolaci – někdy dochází i k tomu, že osamělá, opuštěná matka raději zůstává se svým dítětem v ústraní, stává se více anonymní a uzavírá se před okolním světem. Tímto dochází k narušení socializace matky i dítěte. Dítě se v pozdějším věku může cítit ohrožené a nejisté.

7.4. Problémy výchovy dětí ve výhradní péči otce

A/ absence ženského vzoru – taktéž je nebezpečná jak pro chlapce, tak pro dívky. Dívky v období puberty procházejí mnoha složitými fyzickými i psychickými změnami a je častější a přirozenější, když se dcery se svými problémy a pocity svěřují matce. V případě výhradní péče otce může dojít k narušení komunikace, protože dcera si může myslet, že otec jí nebude rozumět nebo naopak může dojít k nárůstu větší důvěry k otci a k upevnění vztahu mezi dcerou a otcem. U chlapců je problém viděn především v oblasti psychosociální. Chlapci chybí vzor matky – pečovatelky, partnerky a s tím mohou mít chlapci v době utváření vlastních partnerských vztahů či zakládání vlastních rodin velké problémy.

B/ společenské předsudky – předsudky ze strany společnosti neušetří asi občas nikoho z nás. Obzvlášť v případě výhradní péče otce o dítě se v myslích lidí objevují odsuzující až zákeřné otázky typu: Dostávají děti správnou, vyváženou stravu? Chodí v zimě dostatečně teple oblečeny? Nechodí pozdě večer spát? Nedívají se na, pro děti nevhodné, pořady? A další otázky, kdy se otec stává terčem častých pomluv. Otec jako samostatný výchovný činitel se stává pro mnoho lidí tzv. trnem v oku.

C/ problematika jednostranného působení – stejně jako u výhradní péče matky i tady se setkáváme s problémy. Stejně jako matky se jistě i otcové snaží o co nejpodnětnější prostředí pro výchovu svých dětí. Ale když děti dospívají, před otce vyplouvají otázky například: Kdy má dceři říct, co je to menstruace? Jak jí to co nejšetrněji sdělit? Jak vysvětlit synovi tzv. noční poluce, tedy samovolný únik spermatu během spánku? Jak je má připravit na budoucí život? Kterou střední školu zvolit, tak aby to bylo nejoptimálnější vzhledem k schopnostem dětí? A mnoho dalších otázek. Nejen matky, ale i otcové řeší spoustu dilemat. O to horší je to pro rodiče samotné, když zůstali na výchovu dětí sami. Po jejich boku není nikdo, kdo by jim poradil, nasměroval je.

D/ fixace otců na dcery – v období dospívání dívek je pro některé otce velice těžké smířit se s tím, že se jejich dcery osamostatňují, že zakládají nejen kamarádké ale i partnerské vztahy, že do jejich života začíná neodmyslitelně patřit i sexuální život. Otec se v tomto období cítí oklamáný, někdy se snaží do života dcery zasahovat a to jen narušuje vztahy mezi dcerou a otcem. Dcera se cítí rozmrzele, otec se cítí podveden, ale nechápe, že i dospívající dcera má právo na vztah, na vlastní život. Až to pochopí, bývá už v některých případech pozdě. Dcera se od otce odstěhuje a přerušuje s ním veškeré kontakty.

7.5. Kritéria pro posuzování kvality výchovných předpokladů rodičů

V Zákoně o rodině, novelizovaném vydání ze dne 1.8.1998, je v § 26 psáno :
(4) „Při rozhodování o svěřením dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů a udržování pravidelného styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.

(5) Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.“

Výchovné předpoklady zkoumá soud prostřednictvím soudního znalce z oboru psychologie, popřípadě psychiatrie.

Nejdůležitější kritéria pro posuzování kvality výchovných předpokladů jsou:
(Bakalář, 2006)

A/ osobnost rodiče – osobnost rodiče by měla být vyzrálá. Čím více patologií v osobnosti rodiče, tím méně je takový rodič vhodný pro výchovu dítěte. Příkladem může být: poruchová osobnost, emoční labilita rodiče, nízká odolnost vůči stresovým situacím a další. Osobnost rodiče je považována za nejdůležitější aspekt v posuzování kvality rodičovských předpokladů.

B/ vztah rodiče k dítěti – podmínkou pro další vývoj je především pozitivní vztah k dítěti. Zdravá láska rodičů je zaměřená na rozvoj a štěstí dítěte. Důležitými aspekty vztahu rodiče k dítěti je také znalost vnitřního světa dítěte a účast na základních aktivitách péče o dítě jako je například: předčítání pohádek, pomoc s domácími úkoly, doprovod do školy či mateřské školy.

C/ charakter, morálka, struktura mravních norem rodičů – Aby dítě správně formovalo svoje hodnoty, postoje a charakter, je třeba mít dobrý vzor.

D/ respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem – ve většině případů si dítě přeje se i po rozvodu rodičů stýkat se s druhým rodičem, pokud ale od rodiče, kterému bylo svěřeno do výchovy, slyší neustálé narážky, urážky, vulgárnosti a hanebnosti, dítě se dostává do pozice tzv. mezi dva mlýnské kameny. Styk dítěte s druhým rodičem je pro normální vývoj dítěte bezpochyby velice důležitý. Pokud rodič dítěti brání ve styku s druhým rodičem, signalizuje to psychopatologii jeho osobnosti. Motivem zákazu styku s druhým rodičem bývá většinou pomsta, ale rodiče by si měli uvědomit, že takovým chováním škodí především dítěti.

E/ vztah dítěte k rodiči – posuzuje psycholog, který zjišťuje kvalitu a intenzitu vztahu dítěte k rodiči. Rizikem je, když si dítě vytvoří velmi silný citový vztah k rodiči, jehož výchovné předpoklady jsou na nízké úrovni.

F/ vzor pro vytvoření sociální, zejména sexuální role, identity – už od narození, přes školní věk až po práh dospělosti a stárí si člověk buduje svoji společenskou roli. Je tedy důležité mít vhodný, plnohodnotný vzor. Dívka si buduje roli ženskou a vhodnějším vzorem pro ni bývá zpravidla matka. Chlapec si buduje mužskou roli a očekává se od něj jiné chování než od ženy. Pro chlapce bývá zpravidla vhodnějším vzorem otec.

G/ úroveň vzdělání a inteligence rodiče – toto kritérium je relativně snadno hodnotitelné, a to díky dosaženému vzdělání či úrovni inteligence. Do této kategorie

se zahrnuje i zájem o kulturu, politické dění v zemi, o umění, zvláště pak, pokud o takové činnosti projevuje zájem i samo dítě.

H/ šíře rodinného zázemí – příznivější pro všestranný vývoj a rozvoj dítěte je širší rodinné zázemí. Do širšího rodinného zázemí patří prarodiče, sourozenci rodičů.

I/ kontinuita prostředí pro dítě – důležitou roli v životě dítěte nehrají jen rodiče a prarodiče, ale také kamarádi, známí, spolužáci a sousedi. Dítě by nemělo přetrhávat vztahy s osobami, na které si zvyklo. Není však tragédií, pokud dítě prostředí změní, ale nemělo by se tak dít často.

J/ socioekonomický status – do této kategorie se zahrnuje výše příjmů a vlastnictví majetku. Je logické, že čím více finančních prostředků rodič má, tím více materiálních věcí může dítěti zajistit, ale je důležité nezapomínat na to, že vztah mezi rodičem a dítětem nefunguje jen na principu finančních výhod.

Posuzování rodičovských předpokladů je velice obtížné a citlivé. Každý případ je individuální a jedinečný.

ANALYTICKÁ (APLIKAČNÍ) ČÁST

V analytické části mé bakalářské práce předkládám výsledky rozhovorů s dospělými dívkami a chlapci, kteří vyrůstali v rozvedené rodině. Jde o autentické výpovědi, vzpomínky na to, co dotazovaní prožili a prožívají v době před rozvodem, během rozvodu a v období po rozvodu. Tímto výzkumem jsem chtěla zjistit, jak se dnes už jako dospělí dívají na rozvod rodičů, jak ho prožívali, jak se chovali, jak se bránili, co se jim odehrávalo v srdcích a co v rozumu. A také jsem tímto výzkumem chtěla zjistit, jak dnes dotazovaní pohlížejí na své rodiče, jestli se s nimi stýkají, zda je „nenávidí“, či jsou „vděční“, že se rodiče rozvedli. Téma rozvodu a rozvodových bojů, obzvláště pokud jsou ve hře děti, které jsou jen figurkami, kterými rodiče pohybují, je velice citlivé a živé.

8. Výzkumná metoda a organizace výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si zvolila metodu strukturovaného rozhovoru. Jde o metodu, která je velice náročná, jak na samotnou organizaci, tak na čas, ale především na zpracování a vyhodnocování získaných informací a dat. Vzhledem k tomu, že mým cílem bylo zjistit a popsat postoje, názory, pocity, city a prožitky respondentů, dala jsem přednost osobnímu kontaktu s respondentem, a proto jsem si zvolila formu rozhovoru.

Pro svůj výzkum jsem využila vstřícné spolupráce pěti respondentů, čtyř dívek a jednoho chlapce. Přestože mi byla vytýkána spolupráce s osobami z okruhu mých známých, neustoupila jsem od svého původního záměru a cíle. Nechtěla jsem obtěžovat úplně cizího člověka, přestože věřím, že výpovědi mých známých pro ně nebyly také vždy snadné. Myslím si, že pro rozhovor na takto citlivé téma, je třeba předpoklad důvěrnějšího vztahu.

Schůzky s respondenty jsem si domlouvala osobně. Rozhovory se odehrávaly na místě, které si zvolil sám respondent. Chtěla jsem, aby výpovědi byly co možná nejopravdovější a tak jsem respektovala respondentova přání a do ničeho jsem

dotazované nenutila. Délka rozhovoru se pohybovala v rozmezí 90 – 120 minut, samozřejmě podle možností respondenta. Především záleželo na jeho ochotě a chuti o problému hovořit. Naštěstí se nestalo, že by mi některý z respondentů na poslední chvíli rozhovor odřekl.

Realizace samotného rozhovoru mi nezabrala příliš mnoho času, přesto jsem chtěla být připravená a tak jsem zvolila formu částečně standardizovaného rozhovoru. Měla jsem připravený soubor několika otázek, které se týkaly respondentovy osoby a otázek týkajících se období před rozvodem, během rozvodu a po rozvodu. (viz. Příloha č. 3). Zvolila jsem cestu otevřených otázek, tím jsem dala respondentovi dostatečný prostor pro odpovědi. Díky zvolené formě rozhovoru jsem nemusela přesně a striktně dodržovat pořadí kladených otázek, což dávalo volnost mě i respondentům. Pokud některý z respondentů z jakýchkoliv důvodů odmítl odpovědět na některou z otázek, jeho přání jsem respektovala a jednoduše jsme přešli k další otázce.

Výpovědi jsem si se svolením respondentů nahrávala na audiokazetu, během rozhovoru jsem si zapisovala spíše hesla, poznámky, slova, která mě bezprostředně zaujala. Rozhovory jsem později zpracovávala v kazuistice. Po domluvě s respondenty jsem uvedla v každé kazuistice smyšlená jména a rok narození.

8.1. Cíle výzkumu

Jak už jsem popisovala v úvodu, cílem mé práce je vystihnout dopad rozvodu rodičů na dítě či děti. Zajímaly mě především pocity, postoje dětí k rodičům, chování, emoce a to, jakým způsobem se respondenti s rozvodem rodičů vyrovnávali, nebo stále vyrovnávají.

Vzhledem k citlivosti a jedinečnosti každého příběhu jsem si nestanovila žádné hypotézy. Myslím si, že poznatky, pocity a postřehy dětí, které rozvodem rodičů prošly, nelze zobecňovat. Historie každého rozvodu je jiná, a proto je každý příběh tak zvláštní, tak jiný, jedinečný a individuální. Každý z příběhů mě donutil se vždy zamyslet nad jiným pohledem respondenta na rozvod. Proto cílem výzkumu

mé práce není ověřování předem stanovené hypotézy, ale cílem je náhled do problému a snaha o pochopení života dětí z rozvedených rodin.

Soubor otázek použitých při rozhovorech s respondenty

1. otázky týkající se období před samotným rozvodem

A/ Všiml/a sis před rozvodem rodičů nějakých komplikací, překážek v jejich soužití?

B/ Snažili se Ti rodiče jejich problémy vysvětlit? Pokud ne, nesnažili se třeba o to, abys byl/a svědkem jejich častých hádek?

C/ Který z rodičů Ti řekl, že se budou rozvádět? Pokud ses o rozvodu tvých rodičů nedozvěděla přímo od nich, od koho tedy?

D/ Vysvětlil Ti alespoň jeden z rodičů důvod rozvodu? (neporozumění, mimomanželský poměr, zdravotní problémy...)

E/ Jak ses choval/a, co jsi cítil/a, když jsi věděl/a, že rozvod rodičů je nevyhnutelný? Snažil/a ses rodičům v rozvodu zabránit?

F/ Informovali se rodiče, s dostatečným předstihem, s kým bys po rozvodu chtěl/chtěla žít? Snažili se Tě přesvědčovat, nutili Tě, manipulovali tebou či tvoje rozhodnutí respektovali?

2. otázky týkající se období samotného rozvodu

A/ Vzpomínáš si na to, jak probíhal rozvod Tvých rodičů, byl/a jsi někdy přímým účastníkem soudního přelíčení?

B/ Co jsi prožíval/a? Jak ses cítil/a během rozvodu?

C/ Vzpomínáš si na to, jak se k sobě během samotného rozvodu chovali rodiče?

D/ Svěřoval/a ses některému z rodičů se svými pocity? Pokud ne, svěřoval/a ses sourozencům, kamarádkám, nebo jsi byl/a na své pocity sám/sama?

E/ Myslíš, že se k tobě rodiče chovali jinak než před rozvodem?

F/ Zažil/a jsi někdy narážky a posměšky z okolí, z řad spolužáků typu: „Tvoji rodiče jsou rozvedení.“?

3. otázky týkající se období po rozvodu

A/ Jak ses cítil/a po rozvodu rodičů?

B/ Jak se změnil Tvůj život po rozvodu rodičů?

C/ Se kterým z rodičů jsi po rozvodu žil/a (žiješ)?

D/ Stýkal/a jsi se i po rozvodu s oběma rodiči?

E/ Zaznamenal/a jsi nějaké změny v chování rodičů k tobě po jejich rozvodu?

F/ Založili rodiče po rozvodu nové rodiny s jiným partnerem? Pokud ano, jak ses cítil/a, co jsi prožíval/a, když sis musel/a zvykat na existenci nového člena rodiny?

4. otázky týkající se vztahu k rodiči, kterému bylo dítě svěřeno do péče (ve většině případů se jedná o matku)

A/ Kterému z rodičů jsi po jejich rozvodu byl/a svěřen/a do péče?

B/ Změnilo se matčino chování po rozvodu? Jak?

C/ Co ke své matce cítíš? Jak se svojí matkou vycházíš?

D/ Myslíš si, že na Tebe matka měla čas vždy, když jsi potřeboval/a?

E/ Jaký je tvůj vztah s matkou? Můžeš mi uvést nějaký příklad?

F/ Svěřoval/a ses matce s problémy, se kterými by ses nemohl/a nebo nechtěla/a svěřit otci?

G/ Jak se matka vyjadřovala o otci po rozvodu?

H/ Zakazovala ti někdy matka styk s otcem? Pokud ano, zdůvodnila Ti to?

5. otázky týkající se vztahu k rodiči, kterému dítě nebylo svěřeno do péče

A/ Změnilo se otcovo chování po rozvodu? Jak? Můžeš mi uvést nějaký příklad?

B/ Jak se svým otcem vycházíš?

C/ Co ke svému otci cítíš?

D/ Mohl/a ses otci svěřovat s problémy, které by jsi matce nikdy neřekla/a?

E/ Jak často se s otcem stýkáš? A jak trávíte volný čas?

F/ Vyhovuje Ti to, jak často se s otcem stýkáš, či ho máš potřebu vídat častěji než je možné?

G/ Plnil otec vždy řádně vyživovací povinnost? Kupoval Ti nějaké dárky?

H/ Jak otec mluvil o matce po rozvodu?

I/ Když ses vracel/a z návštěv od otce, co jsi prožíval/a?

J/ Uvažoval/a jsi někdy nad tím, že bys od matky odešel/odešla a žila u otce? Pokud ano, řekla jsi o svých úvahách matce? Vzpomínáš si, jak reagovala?

8.2. Výzkum – rozhovory zpracované v kazuistice

Kazuistika č. 1

Respondent: **Petra**, rok narození: 1990

Zpracovala: Renata Hanychová jako praktickou část bakalářské práce dne 25.2.2009

Popis klinického dojmu: Schůzku s respondentkou jsem si domluvila po telefonu. Místo setkání jsem nechala na ní, tak jsme se sešli v malé klidné kavárně. Předem jsem ji informovala, čeho se můj rozhovor bude týkat, jakého tématu se dotkneme. Ubezpečila jsem ji, že veškeré získané informace a výpovědi použiji jen k účelům bakalářské práce.

Respondentka je menší plnoštíhlé postavy, je oblečená do dobře padnoucích značkových džín a trička, sestřih vlasů a celková vizáž působí dost extravagantně.

Už při příchodu je zřetelné, že pozornost ostatních lidí jí dělá velmi dobře, je ráda středem dění jak sama říká, i v pozitivním a negativním slova smyslu. Je plná elánu, s každou odpovědí je hned hotová, nad svými slovy nepřemýšlí. Jen u otázek týkajících se samotného rozvodu rodičů uhýbá očima, toto téma jí není příjemné, ale dál se snaží vystupovat velmi elegantně, nenuceně, sebevědomě. Při výpovědích je dost hlučná, často používá vulgární výrazy, vášnivě gestikuluje a neustále se rozhlíží kolem sebe, aby upoutala pozornost některého z hostů.

Anamnestické údaje:

Rodinná anamnéza: Respondentka pochází ze čtyřčlenné rodiny, má jednu starší sestru. Otec a matka žijí odděleně, protože se před jedenácti lety rozvedli. Respondentka žije po rozvodu rodičů s matkou a sestrou v bytě. Matka pracuje jako mzdová účetní, otec pracuje jako vedoucí na pile. Respondentka vztah rodičů před rozvodem hodnotí jako velmi dobrý, ale přiznává, že na vině rozvodu byla matka z důvodu její nevěry. Otec od nich odešel a s matkou žil její nový partner. Na nového partnera si respondentka dlouho zvykala. Uvádí, že ho nenáviděla. Byl to notorický lhář, alkoholik a násilník. Vícekrát byla respondentka svědkem fyzického napadení matky. Dokonce musela jednou zasahovat Policie ČR.

Otec žil dlouho sám, po delší době si našel mladší partnerku, se kterou žil ve společné domácnosti a společně vychovávali její dvě děti – dceru a syna. Respondentka říká, že otec prostě nemá na ženy štěstí a jeho partnerský vztah se po šesti letech rozpadá opět z důvodu nevěry partnerky. Respondentka si otcovu partnerku oblíbila, uvádí, že byla „super“. Nyní matka i otec žijí sami, každý ve svém bytě.

S ostatními příbuznými se respondentka stýká relativně často. Minimálně jedenkrát týdně navštěvuje tetu, matčinu sestru, a příležitostně s otcem navštěvují prarodiče z otcovy strany. Prarodiče z matčiny strany jí nerozumí, proto s nimi udržuje kontakt jen velmi zřídka.

Vztah mezi rodiči po rozvodu hodnotí jako ustálený, přestože spolu příliš nekomunikují. Vztah s matkou hodnotí jako velmi dobrý, má ji ráda. Otce popisuje jako kamaráda, za kterým dojíždí jednou za čtrnáct dní, někdy i častěji. Dostává

od něj dárky, jezdí společně na výlety, má ho ráda. Jediné negativum spatřuje v tom, že občas má potřebu vidět ho častěji, než jí dovoluje čas. Otec jí chybí, ale na druhou stranu jí tato situace vyhovuje. Více se na sebe těší a víc se užívá. Vztah se starší sestrou hodnotí jako velmi dobrý. Má ji ráda, svěřuje se jí s problémy. Matce se s problémy nesvěřuje, přijde jí to hloupé, ale otci se občas svěří s nějakou maličkostí. S důvěrnostmi chodí za sestrou.

Sociální anamnéza: Respondentka nenavštěvovala jesle, ale do mateřské školy chodila. Ve školce se jí líbilo, měla spoustu kamarádů, podle ní vždy lehce zapadla do kolektivu. Žádné zásadní problémy nezaznamenala ani s přestupem na základní školu. V kolektivu měla roli tzv. generála, vždy se uměla prosadit a chtěla se líbit. Největší potíže na základní škole jí činilo učení celkově.

Na základní škole prospívala jako průměrná až podprůměrná žačka, ale hlavu si z toho nedělala. Do školy chodila ráda, měla ráda své spolužáky a těšila se na ně. Mezi její nejoblíbenější předměty patřily zejména tělesná výchova a hudební výchova.

Po ukončení základní školy začala studovat SOŠ. Do školy chodí stále ráda, školní prospěch se výrazně zlepšil. Respondentka říká, že je to proto, že ji škola prostě baví. Vyhovuje jí složení výuky. Týden má praxi, týden školu. Na praxi se seberealizovala. Konečně prý může ukázat, že je v něčem dobrá. Nyní je respondentka ve druhém ročníku a uvažuje, že po skončení učebního oboru nastoupí na maturitní nastavbu ve stejném oboru.

Osobní anamnéza: Dětství respondentky bylo klidné, netrpěla žádnou závažnou nemocí, která by ji omezovala v běžném životě. Až v období puberty se u ní objevilo astma a alergie. Od malička měla spoustu kamarádů, byla vůdčím typem.

V období puberty se velice rychle začala fyzicky měnit z dívenky na ženu a začala pociťovat pohledy chlapců. Vždy jí to velmi polichotilo, začala se oblékat do extravagantních módních výstřelků, aby na sebe upoutala pozornost. Ve třinácti letech ji matka začala pouštět na dětské diskotéky. Přes platonické lásky, tzv. úlety, si v patnácti letech našla stejně starého partnera. Velmi se k němu upnula a dost

těžce nesla rozchod, který následoval po půl roce vztahu. Rozhodla se, že už se nebude upínat na jednoho kluka, přece jich je v životě spousta.

Na diskotékách, kam chodí každý pátek a sobotu, často mění partnery, ráda s nimi „koketuje“ a slibuje předem nesplnitelné. Prý je to pro ni zadostiučinění. Stálého partnera tedy nemá a netouží po něm. Smysl života momentálně vidí ve studiu a praktickém vyžití v rámci školy.

Současná situace: V současné době respondentka studuje druhý ročník SOŠ. Na škole je velice spokojená, má tam spoustu kamarádů. Uvažuje o maturitní nástavbě.

Po rozchodu s partnerem často střídá známosti. Bojí se vážnějšího vztahu. Bydlí stále u matky, ale za otcem dojíždí častěji než dřív. Chybí jí jeho přítomnost. Za kulturní vyžití považuje diskotéky, kde má spoustu příležitostí k seznamování. S matkou si rozumí, občas se pohádají kvůli maličkosti, ale všeobecně jejich vztah hodnotí jako velmi dobrý. Respondentce vyhovuje dostatečná míra svobody, kterou jí matka poskytuje.

Shrnutí: Respondentka je nyní v situaci, kdy rodiče spolu nežijí a přítomnost otce jí velmi chybí. Ale chápe, že své rodiče dohromady nespojí. S rozvodem rodičů se smířila. Je ráda, že matka ani otec o sobě navzájem nemluví hanlivě, že jejich problémy netahají mezi děti.

Respondentka vystupuje velice sebevědomě, ale je patrné, že téma rozvodu rodičů jí není příjemné – klopí zrak, hraje si s prsty. Mnohem příjemnější jí jsou otázky týkající se přímo její osoby, chce se ukázat v dobrém světle a chce zapůsobit. Respondentka žije s matkou a starší sestrou, za otcem dojíždí dle potřeby. Je se sebou spokojená, je spokojená se svým zevnějšek. Ráda šokuje a provokuje lidi extravagantním oblečením a je ráda středem pozornosti. Na partnerský vztah nemyslí, chce si užívat a poznat nové lidi. Vyhovuje jí nezávaznost.

Závěr: Respondentka je v současné době velmi spokojená se svým zevněškem. Ráda provokuje a šokuje lidi různými módními výstřelky. Za svůj největší úspěch považuje úspěch u mužů. Největší motivaci svého života shledává ve škole, kde se cítí oceněná a užitečná.

Kazuistika č. 2

Respondent: **Beáta**, rok narození: 1987

Zpracovala: Renata Hanychová jako praktickou část bakalářské práce dne 1.3.2009

Popis klinického dojmu: Setkání s respondentkou se uskutečnilo v jejím pokoji na privátu, bylo to její výslovné přání a já jí ho vyplnila. Respondentka byla velmi příjemná, komunikativní, usměvavá, často vtipkovala, aby odlehčila situaci. Byla oblečená do pohodlného domácího oblečení. Při rozhovoru se chovala klidně, ale bylo jí líto matky, že musela během rozvodu tolik vytrpět. Respondentce jsem ještě před naším setkáním naznačila, kterých témat se pravděpodobně dotkneme, a ujistila jsem ji, že veškeré informace o její osobě zpracuji jen k účelům své bakalářské práce.

Při rozhovoru respondentka udržuje stále oční kontakt, odpovídá věcně, ale sama přiznává, že ji rozvod rodičů mrzí, a že nejvíc ji mrzí chování otce, který ji zavrhl.

Anamnestické údaje:

Rodinná anamnéza: Respondentka pochází z pětičlenné rodiny. Má jednu mladší a jednu starší sestru. V současné době žije s matkou a sestrami a na situaci nechce nic změnit. Její otec je státní zaměstnanec a matka pracuje jako dělnice. Když bylo respondentce pět let, rodiče se z důvodu otcovy nevěry rozvedli.

Respondentka si nevzpomíná na žádné konflikty mezi rodiči, odvolává se na to, že byla příliš malá a takové věci si nepamatuje. Hádky zaznamenala až v době samotného rozvodu rodičů. Ty údajně vyvolával jen otec, vždy v přítomnosti respondentky, ale přesto k němu nepociťovala zášť. Nenávist a zášť začala respondentka pociťovat ke svému otci až v době dospívání,

kdy jí velmi chyběl, přestože matka plnila částečně i roli otcovskou. Potřebovala otce.

Vztah se sestrami popisuje respondentka jako velmi živý, důvěrný. Jsou na sobě velmi závislé, mají se vzájemně moc rády.

S ostatními příbuznými se stýká, když má dostatek času, nejčastěji navštěvuje svoji tetu, matčinu sestru.

Matka po rozvodu nezaložila novou rodinu, ani s nikým nežila. Otec po rozvodu založil novou rodinu, oženil se, další děti nemá.

Sociální anamnéza: Respondentka v raném dětství nenavštěvovala jesle, do mateřské školy ale chodila. V dětském kolektivu se jí vždy líbilo. Nikdy neměla problémy s navazováním nových kamarádství a přátelství.

Na základní škole neměla problémy s učivem, ani se spolužáky a s učiteli. Po základní škole začala studovat všeobecné gymnázium. Prospívala jako nadprůměrná studentka, učení ji šlo vždy lehce do hlavy, uměla se v učivu orientovat a poznatky z různých předmětů propojovat. Gymnázium ukončila úspěšně maturitní zkouškou. Vzhledem k povaze a zaměření gymnázií, se respondentka rozhodla pokračovat v navazujícím studiu. Podala si přihlášku na VOŠ. Úspěšně absolvovala přijímací řízení a nyní studuje první ročník této školy.

Na škole se jí líbí, vyhovuje jí časové rozložení studia i to, že v prvním ročníku chodí na praxi do různých zařízení. Na VOŠ mezi spolužáky je oblíbená, je vtipná, veselá, usměvavá. Prospívá bez problémů a ráda by studium dokončila. Poznala nové lidi, vytvořila nová kamarádství. Přes týden je ubytovaná na privátu. To jí vyhovuje, protože je tak víc samostatná, než když bydlela s matkou. K matce dojíždí jen na víkendy. S otcem se vůbec nevidá. Ve škole se cítí dobře, má pocit, že dělá něco dobrého pro sebe a v budoucnu bude užitečná i pro společnost.

Osobní anamnéza: Dětství respondentky bylo klidné, přestože byla živější dítě. Vždycky měla spoustu kamarádů, snadno si vytvářela nová kamarádství.

V pěti letech utrpěla šok, když zjistila, že rodiče už spolu nebudou žít. Věděla ale, že jim nemůže zabránit v jejich rozhodnutí, ani nevěděla jak. Přesto tento zážitek v respondentce nezanechal žádné špatné vzpomínky na otce. Matka nikdy před respondentkou o otci nemluvila špatně, ani jí nebránila, když chtěla otce vidět.

Problém byl ale v tom, že otec nechtěl vidět ji. Měl novou partnerku, nový život, do kterého nepatřily dcery z minulého manželství. To nesla respondentka velmi těžce. Jako pětiletá nedokázala pochopit, proč ji otec odmítá, proč si je nebere na návštěvy. V době dospívání si na něj udělala vlastní obrázek a zjistila, že s matkou jí je dobře, že by neměnila.

Matka je jí jak rodičem, tak kamarádem, a to velmi oceňuje. Kdykoliv měla nějaký problém, nemusela se bát svěřit matce. Respondentka matce věří, ví, že jí umí poradit a že si na ni vždy, když potřebuje, udělá čas. Tohoto se od otce nikdy nedočkala a mrzí ji, že se k ní otec chová, jakoby ani nebyla jeho vlastní dítě. Respondentka tudíž zpřetrhala všechny vazby na otce, protože pochopila, že o ně nestojí. Nejdříve jí bylo líto, že se k ní otec chová jak k cizímu člověku, ale dnes už to chápe, ale jeho chování neomlouvá. Respondentka nyní studuje, s matkou si skvěle rozumí, stejně tak se sestrami.

Sama říká, že jí v životě nic nechybí, matka jí prý dokázala nahradit otce. V budoucnu by respondentka chtěla založit velkou šťastnou rodinu. Její přání je, aby její děti nemusely prožívat stejné pocity, jako ona během rozvodu jejích rodičů. Byla velmi zmatená, zklamaná, netušila, jak budou žít dál, jestli otce někdy uvidí a takových pocitů chce respondentka své děti ušetřit.

Současná situace: V současné době respondentka studuje první ročník VOŠ. Žije s matkou a dvěma sestrami. Domů jezdí jenom na víkendy, protože každodenní dojíždění by pro ni bylo nemyslitelné. Je ubytovaná na privátu.

S matkou má stále skvělý vztah plný porozumění a důvěry. Otce od svých sedmi let vůbec neviděla, on sám o ně nejeví žádný zájem. Respondentka se s otcovým chováním smířila. Momentálně jejím cílem je dostudovat VOŠ.

Shrnutí: Respondentka momentálně studuje, žije s matkou a se sestrami. Vystupuje jako rozumná mladá dáma, která má stanovené cíle, kterých chce dosáhnout. Je veselá, usměvavá, její vystupování je velice příjemné, uhlazené. Má dobrý vztah jak s matkou, tak se sestrami. Matky i sester si velmi váží, otce zná jen jako člověka, který o ni nejeví zájem. Sama nemá potřebu ho vyhledávat, matka jí otcovskou roli dostatečně nahradila.

Závěr: Respondentka působí jako silná, vyrovnaná osobnost. Je silně motivovaná pro své děti vytvořit harmonickou rodinu.

Kazuistika č. 3

Respondent: **Lenka**, rok narození: 1985

Zpracovala: Renata Hanychová jako praktickou část bakalářské práce dne 7.3.2009

Popis klinického dojmu: Setkání s respondentkou jsem si domluvila osobně. Vysvětlila jsem jí důvody našeho setkání, informovala jsem ji o záměru své práce, o otázkách, kterých se pravděpodobně dotkneme a i účel našeho setkání. Respondentce jsem samozřejmě zaručila naprostou anonymitu a vysvětlila jí, že získané informace použije jen k psaní mé bakalářské práce.

Setkání se odehrálo na pokoji Domova mládeže. Snažila jsem se respondentce vyhovět a chtěla jsem, aby se cítila dobře, a proto jsem výběr místa nechala na ní. Respondentka přišla na domluvenou schůzku včas. Respondentka působí klidně, vyrovnaně, spokojeně. Usmívá se, živě spolupracuje a odpovídá na všechny kladené otázky. U některých otázek se zamýšlí, sama říká, že si musí rozpomenout. Oblečená je do pohodlného sportovního oblečení. Při rozhovoru se dívá do očí, sama říká, že se situací rodičů je smířená.

Anamnestické údaje:

Rodinná anamnéza: Respondentka pochází z celkem čtyřčlenné rodiny, má jednu mladší sestru. Její otec pracuje jako řidič, matka pracuje jako účetní. Vztah rodičů byl dobrý, podle respondentky bez konfliktů a harmonický, ale kvůli nevěře matky se manželství před jedenácti lety rozvedlo.

Matka žila po rozvodu se dvěma partnery. Prvního partnera matky si respondentka oblíbila, ale ten bez udání důvodů prostě zmizel a druhý partner byl podle respondentky hotové peklo na zemi. Byl to alkoholik, chronický žárlivec, který nepracoval, žil ze státní podpory a matku respondentky dokonce několikrát fyzicky napadl. Jejich vztah se před dvěma lety definitivně rozpadl, respondentka je tomu ráda, bylo jí matky líto, ale ta nechtěla od nikoho pomoci. Respondentka nyní žije s matkou a mladší dcerou v bytě 3+1.

Otec se po rozvodu odstěhoval. Pár roků žil sám, dva roky pracoval v zahraničí a po návratu do České republiky si našel partnerku, se kterou žil sedm let a s níž společně vychovával její dvě děti. Minulý rok se otcův partnerský vztah kvůli nevěře partnerky rozpadl, musel se od partnerky odstěhovat a nyní bydlí sám v novém bytě. Respondentka otce často navštěvovala, přítomnost otcovi partnerky jí byla příjemná, staly se z nich kamarádky.

Respondentka bližší kontakty s rodinnými příslušníky udržuje často. Navštěvuje jednou týdně tetu, matčinu sestru a její děti, babičku a dědečka z matčiny strany nenavštěvuje. Babičku a dědečka z otcovy strany navštěvuje jen v době oslav (narozeniny, svátky, Vánoce, významná výročí), ale sama říká, že poslední dobou je navštěvuje stále raději, prý si se vzrůstajícím věkem více rozumí.

Vztah mezi rodiči po rozvodu hodnotí respondentka jako dobrý, nekomunikují spolu, ale ani se nehádají.

V současné době respondentka netráví příliš mnoho času doma u matky. Přes týden je ubytovaná na Domově mládeže, domů dojíždí jen na víkendy. Jednou za čtrnáct dní jezdí s mladší sestrou na celý víkend k otci. Respondentka se usmívá a říká, že u táty je atmosféra vždy mnohem uvolněnější než s matkou, poslední dobou si příliš nerozumí, často se pohádají kvůli maličkosti.

Vztah s mladší sestrou popisuje jako velice dobrý. Jediné na co si stěžuje je, že jako starší sourozenec jí prošlapala cestičku, ale říká to odlehčeně. Říká, že sestra je člověk, na kterého se může spolehnout a má ji ráda. Dokonce říká, že je na sestru pyšná, že se ve škole naučila spoustu praktických věcí, které ona sama neumí.

Sociální anamnéza: Respondentka navštěvovala jesle. Nástup do mateřské školy jí nečinil žádné velké obtíže. Problémy se u ní neobjevily ani se vstupem do základní školy. Jako dítě byla prý velice vnímavá, zvědavá. Učení a školu všeobecně měla ráda. Prospěch měla vždy velmi dobrý. Mezi její nejoblíbenější předměty patřil český jazyk, čtení, matematika a společenské vědy.

Na druhém stupni, na konci pátého ročníku úspěšně splnila přijímací zkoušky na osmileté gymnázium, kam od září příštího školního roku začala docházet. Ani na gymnáziu neměla problémy s učiteli, se spolužáky ani s učením. Ve třídě měla roli chytré, milé dívky se smyslem pro humor, ale na druhou stranu připouští určité vůdcovské rysy. Kamarádila se jak s chlapci, tak s dívkami.

Na gymnáziu se začala věnovat aktivně sportu TAE-BO. V tomto sportu se nakonec natolik vypracovala, že v budoucnu uvažuje o absolvování trenérského kurzu v tomto nezvyklém sportovním odvětví. Gymnázium ukončila maturitní zkouškou.

Po maturitě se pokoušela dostat na VŠ, ale bohužel z kapacitních důvodů nebyla přijata, ale studovat chtěla a tak si podala přihlášku na VOŠ, kde nyní navštěvuje poslední, třetí ročník.

V červnu tohoto roku ji čeká závěrečná zkouška z odborných předmětů a z anglického jazyka. Píše absolventskou práci a říká, že ze závěrečné zkoušky nemá strach, prý si věří, že to zvládne. Život na VOŠ ji rozšířil zorný úhel, poznala nové lidi, nové prostředí a vyhovuje jí, že se o sebe musí starat tak trochu sama. Minulý rok úspěšně splnila přijímací zkoušky na VŠ (dálkové studium), ale z nedostatku času toto studium letos v lednu přerušila. Respondentka říká, že když studovat, tak pořádně. Chtěla by se tomuto oboru pečlivě věnovat, až bude mít více časových možností.

Osobní anamnéza: Dětství respondentky bylo normální, netrpěla žádnou chronickou nemocí, která by ji omezovala v životě. V dětství neměla mnoho kamarádů, ty si začala získávat až na gymnáziu a VOŠ. Když bylo respondentce jedenáct let, rodiče se rozvedli.

Nejprve se s rozvodem nechtěla smířit, ale pochopila, že je to rozhodnutí rodičů, se kterým nehne. Dlouhou dobu si na novou situaci zvykala. Dokonce si musela zvykat na nového partnera matky, kterého si později oblíbila. Pochopila, že pořád má rodiče, přestože spolu nežijí a za otcem často s mladší sestrou dojíždí. Otec měl jeden vážný partnerský vztah, který se minulý rok rozpadl.

Respondentka říká, že vztah s otcem považuje spíše za kamarádský, že ho nebere jako otce a je ráda za otevřenost v jejich vztahu. Chyběl jí mužský vzor, muž v rodině.

Ve čtrnácti letech se zamilovala a vztah s o rok starším chlapcem vydržel neuvěřitelných šest let. V průběhu vztahu jí ale došlo, že se možná o něco ochudila a měla pár nezávazných známostí, vztah nakonec ukončila. Po delší odmlce si našla další známost, ale tu po třech měsících ukončila z důvodu nepříliš častých kontaktů.

Nyní má o rok a půl mladšího partnera, se kterým plánuje společné bydlení. V tomto vztahu prý konečně vidí smysl života, říká, že je konečně spokojená. Chtěla by v budoucnu minimálně dvě děti. Nechtěla by opakovat chybu rodičů. Její přání je vychovávat děti v úplné, funkční rodině.

Současná situace: Respondentka v současné době studuje třetí, tedy poslední ročník VOŠ. Připravuje se na závěrečnou zkoušku, žije s matkou a mladší sestrou, otce jednou za čtrnáct dní se sestrou navštěvuje.

Otec s matkou po rozvodu nejsou v kontaktu a respondentka dodává, že je to tak lepší, každý má svůj život. Vztah se setrou popisuje jako velmi dobrý, rozumí si, pomáhají si, oceňují se.

S partnerem plánuje po ukončení studia společnou budoucnost. Ví, že pokud bude žít sama, ne za finanční podpory rodičů, musí najít zaměstnání. Dostala nápad,

že by mohla využít své dovednosti ze sportovní činnosti TAE-BO a že by si ráda udělala po prázdninách letošního trenérský kurz a tímto sportem by se živila.

Vzhledem k tomu, jak lehce procházela školní docházkou a bezproblémově plnila školní povinnosti, podala si na začátku tohoto roku přihlášku na VŠ. Byla by moc ráda, kdyby se na školu dostala, protože studium ji baví. O rodičích mluví slušně, má je ráda, nemá s nimi vcelku problémy až na drobná nepochopení, která jsou všude. O otci ale mluví častěji. Matku bere jako výchovného činitele, otce jako kamaráda.

Shrnutí: Respondentka je nyní v situaci, kdy rodiče mají své problémy dávno vyřešené, sama plánuje se v nejbližší době osamostatnit. Působí velice odhodlaně a cílevědomě. V partnerském vztahu je podle její výpovědi šťastná.

Do budoucna si vytyčila cíl: vystudovat vysokou školu. Domů za matkou sice nejedí často, ale to je způsobené situací, že přes týden je ubytovaná na Domově mládeže, protože každodenní dojíždění by bylo v jejím případě nereálné.

S partnerem plánuje budoucnost, manželství, děti, rodinu. Pro ni jsou to pojmy doslova posvátné. Váží si svých rodičů, ale sama by své děti chtěla vychovávat ve funkční, harmonické rodině. Sama si rozvodem rodičů prošla, nemohla mu zabránit, oddálit ho, a proto by pro své děti chtěla pravý opak.

Nadále se chce věnovat sportovním činnostem - její přání je stát se trenérkou TAE-BO - a studiu.

Závěr: Respondentka je velice motivovaná k dalšímu studiu a ke splnění si snu - práce trenérky sportovního odvětví TAE-BO. Její přání je vychovávat děti v úplné a funkční rodině. Bohužel v dnešní době příliš funkčních a plných rodin neexistuje. Záleží na výběru partnera. Je třeba partnera poznat ze všech možných úhlů a stránek. Není třeba do vztahu a zakládání rodiny spěchat.

Kazuistika č. 4

Respondent: **Jindřich**, rok narození: 1983

Zpracovala: Renata Hanychová jako praktickou část bakalářské práce dne 22.3.2009

Popis klinického dojmu: Setkání s respondentem jsem si domluvila osobně. Na jeho přání jsme se sešli v jeho oblíbené hospůdce. Respondent působí velice sebevědomě, je připraven pohotově odpovídat na všechny otázky. Respondenta jsem předem seznámila s pravděpodobným průběhem rozhovoru, jaká témata budeme probírat a ubezpečila jsem ho, že veškerá získaná data použiji jen k účelům bakalářské práce.

Respondent byl oblečen do pohodlné street módy. Při rozhovoru se snažil zapůsobit, ale přesto na něm bylo patrné, že ho rozvod rodičů moc mrzí. Odpovídá na všechny kladené otázky. Při otázkách, které mu nejsou příjemné, klopí zrak. Na některé otázky dlouho hledá odpovědi, říká, že byl příliš malý, aby si přesně určité situace vybavil. Přesto vystupuje velmi spontánně, nic nezatajuje, hovoří jen o čistých faktech a názoru na věc.

Anamnestické údaje:

Rodinná anamnéza: Respondent pochází z celkem tříčlenné rodiny. Matka pracuje na vedoucí pozici v manažerské firmě, otec pracuje taktéž na vedoucí pozici, a to u technických služeb.

Rodiče se rozvedli, když byly respondentovi čtyři roky, takže si na rozvodovou atmosféru příliš nepamatuje. Vzhledem k tomu, že byl malý, se ho rodiče před jejich hádkami snažili uchránit, to se dozvěděl od babičky. Otec po rozvodu nezaložil novou rodinu, matka ano. Znovu se vdala, s novým partnerem má dceru, respondent má tedy mladší nevlastní sestru, kterou má moc rád.

Po rozvodu byl respondent svěřen do péče matky, proto si musel zvykat na otčíma. Přiznává, že s ním příliš nevychází, nechce, aby mu mluvil do života. Začaly vyplouvat na povrch nevyřčené pocity a city. Vznikaly první konflikty mezi

respondentem a matkou, podle něj rozvod zanechal hluboké trhliny ve vztahu s matkou, často docházelo ke konfliktům a nedorozuměním.

Kontakt s otcem udržuje stále častěji, jeho přítomnost mu chyběla především v době dospívání. Podnikají různé výlety, může se otci svěřovat. Dříve se s otcem stýkal jednou za čtrnáct dní. Ale přiznává, že by se s ním chtěl vídat ještě častěji, bohužel je časově vytížen – studium a zaměstnání zabere hodně času.

S nevlastní sestrou vychází dobře, mají se rádi.

S ostatními příbuznými se stýká, jak mu vyjde čas. Stýká se jak s příbuznými z matčiny strany, tak z otcovy strany.

Matčin nový manželský život minulý rok začal vyhasínat, až vyhasl úplně. Momentálně se matka respondenta se současným manželem rozvádí z důvodu její opakované nevěry.

Sociální anamnéza: Respondent jako malý chlapec navštěvoval jesle i mateřskou školu. Nikdy ho netrápily žádné závažné zdravotní potíže, které by ho omezovaly v běžném životě nebo vyčleňovaly ze společnosti. Kontakty, přátelství a kamarádství navazoval vždy velmi snadno. Je spontánní, přátelský.

S nástupem na základní školu neměl velké problémy, ty se začaly projevovat až na druhém stupni jako fatální. Problémy s psaním a čtením potvrdily dyslexii a dysgrafii. Přesto se nevzdával a ve škole se snažil, aby prospíval alespoň průměrně. Na konci základní školy přesně nevěděl, kam by měl směřovat své další vzdělání, proto se rozhodl pro gymnázium.

Na gymnáziu zjistil, že to nebyla správná volba a v druhém ročníku přešel na jinou SŠ. Tu úspěšně absolvoval maturitou. Po maturitě chtěl ve studiu pokračovat, proto si podal přihlášku na VOŠ, kam byl přijat.

Nyní je ve třetím ročníku a připravuje se na absolventskou zkoušku a obhajobu absolventské práce. Závěrečné zkoušky se nebojí, říká, že nějaké vědomosti určitě má, jen je třeba je trochu oprášit. Paralelně se studiem si přivydělává prací u jedné neziskové organizace, které podává návrhy na využití

grantů apod. Práce ho prý baví, protože je časově nenáročná, pracovní doba je flexibilní, takže se může věnovat svým koníčkům a partnerce.

Osobní anamnéza: Dětství respondenta bylo nekomplikované z pohledu zdravotního. Největším zásahem do života respondenta byl rozvod jeho rodičů, když mu byly čtyři roky.

V dětství měl dost kamarádů, snadno uměl navázat nová kamarádství. Na střední škole, kam přestoupil z gymnázia, se setkal pro něj s novým fenoménem – dívčí třída, dívčí škola. Někdy mu přítomnost tolika dívek imponovala, někdy mu lezla na nervy. Nesnášel, jak se spolužačky neustále pomlouvaly. Přesto se na škole zamiloval do spolužačky, se kterou chodil téměř tři roky.

Po přestupu na VOŠ se jejich vztah rozpadl. Málo se vídali, každý očekával něco jiného. Na VOŠ se seznámil s dívkou, která se později stala jeho partnerkou. Jejich vztah funguje už více jak rok. Respondent je ve vztahu moc spokojený a s partnerkou plánuje společnou budoucnost, za pár let i děti. Přál by si fungující rodinu, bez hádek a „podrazů“.

Současná situace: V současné době respondent žije s matkou, která se momentálně s druhým manželem, respondentovým otčímem rozvádí. Sám říká, že domů naštěstí nejezdí příliš často, protože je přes týden ubytován na Domově mládeže, a nemusí tak přihlížet hádkám a konfliktům mezi matkou a otčímem. V očích jeho nevlastní sestry spatřuje sám sebe před mnoha lety. Sestry je mu líto, přál by si, aby takovou situaci nikdy nemusela zažít, ale nemůže tomu zabránit. Jeho otec s matkou nejsou po rozvodu v kontaktu. Otec žije sám, respondent ho navštěvuje, jak jen to jde.

Hlavním cílem respondenta v současné době je úspěšně ukončit VOŠ, po ukončení studia by chtěl nadále spolupracovat s neziskovou organizací, ve které poslední půl rok vypomáhá. Pokud by to nebylo možné, chtěl by si najít jinou práci. O dalším studiu neuvažuje, chce se osamostatnit. Se současnou partnerkou plánuje společnou budoucnost.

Shrnutí: Respondent se nyní nachází v situaci, kdy jeho matka se podruhé rozvádí. Situace doma je mu kvůli sestře nepříjemná. Je rád, že domů nemusí jezdit často.

Vyhovuje mu to, že je přes týden daleko od domova a volný čas tráví se svojí partnerkou. Otec žije sám, ale respondent ho často navštěvuje. Respondent si s matkou příliš nerozumí, často dochází k hádkám, nedorozuměním. Plánuje společnou budoucnost s partnerkou.

Závěr: Respondent je nyní nespokojen se vzniklou situací mezi matkou a otčímem. Je motivován vyvarovat se chyb, kterých se dopustili jeho rodiče a nevlastní otec.

Předpokladem pro vytvoření klidné rodiny bez hádek a podrazů je nalezení takového partnera, se kterým bude o vztah pečovat a budou si sebe navzájem vážit.

Kazuistika č. 5

Respondent: **Monika**, rok narození: 1983

Zpracovala: Renata Hanychová jako praktickou část bakalářské práce dne 24.3.2009

Popis klinického dojmu: Setkání s respondentkou jsem si domluvila osobně, je to moje známá a tak nebyl problém se na schůzce domluvit. Rozhovor probíhal na privátu respondentky, kde přes týden bydlí. Setkání probíhalo velice klidně, posezení s respondentkou bylo příjemné. Respondentka je střední postavy, byla oblečená do mikiny a riflí, působila vyrovnaně, klidně, vesele a spokojeně.

Respondentka se nebála odpovídat na otázky. Odpověděla na všechny otázky, které jsem jí kladla. Samozřejmě jsem jí předem řekla, čeho se bude rozhovor s ní pravděpodobně dotýkat. Ubezpečila jsem ji, že všechny získané odpovědi použiji jen pro svou bakalářskou práci.

Je velice vstřícná, neskáče mi do řeči a odpovědi na otázky si pečlivě promýšlí, což je patrné z toho, že si nechává malou pauzu na odpovědi. V průběhu rozhovoru si vykládáme, dívá se mi do očí, je přímá, praktická a věcná v odpovědích. Při otázkách týkajících se otce se rozohňuje, používá vulgární výrazy. Říká, že ji hodně zklamal. V otázkách jak se má, jak se cítí, odpovídá, že se má relativně dobře, že se cítí spokojená.

Anamnestické údaje:

Rodinná anamnéza: Respondentka pochází z celkem pětičlenné rodiny. Má dvě mladší sestry. Otec respondentky pochází ze Slovenska, pracuje jako státní zaměstnanec, matka pracuje jako dělnice ve výrobě.

Manželství rodičů bylo před patnácti lety rozvedeno. Dcery byly svěřeny do výhradní péče matky, se kterou žijí ve vlastním domku ve středně velkém městě na Moravě. Respondentka užší kontakty s rodinou a příbuznými udržuje často. Každou volnou chvíli jezdí k tetě na jižní Moravu.

Vztahy mezi rodiči před rozvedením hodnotí respondentka jako problematické, často byla svědkem hádek rodičů. Po rozvodu se s otcem stýkala jen minimálně, takže ho vlastně téměř nezná, jak říká, ani ho nechce poznat. Téměř třináct let respondentka svého otce neviděla, otec o své dceři nejeví zájem, což se potvrzuje i tím, že neplatí výživné, proto mu je výživné exekučně strháváno ze mzdy.

Vztah se sourozenci, s mladšími sestrami, popisuje respondentka jako výborný. Rozumí si, pomáhají si, dělí se o domácí práce. S matkou vychází také výborně, matka je pro ni kamarádka, které se může vším svěřit. O otci říká, že jí chybí, ale jen jako něco nepoznaného, chyběl jí od malička mužský vzor, na všechny práce kolem domku a v domku byly vždy s matkou samy.

Nyní si každý z rodičů žije vlastním životem. Matka si po rozvodu nenašla partnera, ale otec brzy po rozvodu založil novou rodinu.

Sociální anamnéza: Respondentka v raném dětství navštěvovala jesle, ale na to si nevzpomíná. Zná to jen z vyprávění matky. Chodila i do mateřské školy, s nástupem na základní školu neměla velké problémy. Učila se vždy průměrně. Ale byla pilná, snažila se dokázat sama sobě, matce i učitelům, že není líná, že se pilně učí, přestože výsledky nejsou vynikající. Na základní škole měla jen pár kamarádů, to se změnilo na střední škole.

Úspěšně splnila přijímací zkoušky na SŠ. Dostat se na tuto školu byl její sen. Vždycky chtěla pomáhat lidem, kteří jsou v tíživé životní situaci. Na střední škole stále platila za průměrnou studentku, ale cítila se tam spokojeně. Připadala si potřebná a užitečná. Po maturitní zkoušce byla rok na Úřadu práce, hledala práci,

ale marně. Proto si podala přihlášku k dalšímu studiu, na VOŠ. Příjímací řízení absolvovala bez velkých potíží a byla přijata ke studiu. Nyní je respondentka ve třetím ročníku, připravuje se na absolventskou zkoušku. Po ukončení studia by ráda pracovala v oboru, na další studium už si netroufá.

Respondentka se kamarádí jak s chlapci, tak s děvčaty. V době dospívání si prožila jeden vztah, ale nevyšlo to. Dlouho dobu, vlastně donedávna byla respondentka sama bez partnera. Nedávno ale přeskočila tzv. jiskra, jak sama řekla, a má partnera, se kterým je moc pokojená.

Osobní anamnéza: Respondentka byla živé dítě, vnímavé. Netrpěla nikdy žádnou závažnou chorobou, která by ji omezovala v běžném životě. Na základní škole neměla mnoho kamarádů, ale na střední škole se seznamovala mnohem snadněji. Ve třídě měla roli smíška. To, že neměla na základní škole mnoho kamarádů, jí nahrazovaly její dvě mladší sestry.

Když bylo respondentce osm let, rodiče se rozvedli. Pro respondentku to byl šok, protože netušila, že situace v rodině je tak kritická. Důvod rozvodu jí nikdo neřekl, ale matka s babičkou ji na možnost, že otec od nich odejde, připravovaly. Až později se dozvěděla, že otec má jinou partnerku. Právě nevěra otce byla hlavním důvodem rozvodu. Respondentka asi třikrát po rozvodu otce navštívila, ale otec o ni nejevila zájem, tak přerušili veškeré kontakty. Choval se k ní, jako by respondentka nebyla jeho dcera. Teď je ráda, že se s ním nemusí stýkat, nemá potřebu ho poznat. Je spokojená, že žije s matkou, se kterou si velmi rozumí. Ale přesto přiznává, že jí mužský element v rodině chyběl.

V době dospívání měla jeden krátký vztah, ale bohužel nevyšlo to. Nyní je zamilovaná, má nového partnera, se kterým se cítí dobře, cítí se uznávaná. Mluvila o tom, že se znají od malička. Partner pochází z jižní Moravy, kam respondentka jezdí na návštěvy za tetou. Znájí se už dlouho, ale ani jeden nebyl schopný se vyslovit. Respondentka se maličko červená, ale očividně je šťastná, že se jí splnil sen. Ve volném čase respondentka ráda čte, chodí cvičit a má ráda koně a psy.

Smysl života vidí ve vlastní rodině, kterou by chtěla v budoucnu založit. Chtěla by mít dvě děti, pro které by chtěla vytvořit fungující, harmonickou, podnětnou rodinu. Na otázku - Zda vůbec taková rodina existuje? - odpovídá: „Určitě ano, ale sama jsem se setkala jen s modelem, matka-uklízečka, otec-alkoholik povaleč.“ Právě proto by chtěla vytvořit svým dětem jiné možnosti, jiný svět, než zažila ona sama.

Současná situace: Respondentka v současné době studuje třetí ročník VOŠ a připravuje se na absolventskou zkoušku. První dva roky studia respondentka každý den do školy dojížděla, ale letos bydlí na privátu. Je to pro ni pohodlnější.

Stále bydlí s matkou a dvěma mladšími sestrami. Situace s otcem zůstala nezměněná, přerušili veškeré kontakty. Jediné problémy s otcem má v souvislosti s neplacením výživného na ni. Po zdoluhavých soudních procesech byla na otce uvalena exekuce z platu. S matkou si stále výborně rozumí, se sestrami si taktéž rozumí dobře. Nikdy neuvažovala o tom, že by žila u otce.

Shrnutí: Respondentka je nyní ve věku, kdy by sama mohla rodinu založit, ale do takto závažné a odpovědné povinnosti nespěchá. Rodiče žijí každý odděleně, matka sama s dcerami, otec založil novou rodinu.

Respondentka by v budoucnu chtěla pracovat v oblasti, kde by mohla uplatnit své znalosti a schopnosti. Nyní má nového partnera, se kterým, jak sama uvádí, je velice spokojená. O společné budoucnosti zatím neuvažují.

Závěr: Respondentka je motivována blížícím se koncem školy a hledáním zaměstnání.

8.3. Výsledky výzkumu

Informace získané prostřednictvím rozhovorů s respondenty jsem zpracovala v kazuistiky. Myslím, že pomocí kazuistik jsem dosáhla stanoveného cíle. Vyslechla jsem respondenty, snažila jsem se porozumět jejich pocitům, citům a zjistila jsem, že rozvod rodičů není pro žádné dítě vysvobozením, přestože vztah rodičů nefunguje. Dítě ztráta rodiče hluboce ranní. Je přece přirozené, když děti vychovává otec i matka.

Z rozhovorů jednoznačně vyplývá, že všech pět respondentů bylo po rozvodu svěřeno do výhradní péče matky. Dalším zřejmým závěrem je, že respondenti nechtějí opakovat chyby rodičů. Chtěli by vychovávat své děti v harmonické, funkční rodině bez hádek.

Vzhledem k tomu, že jsem si nestanovila na začátku práce žádné hypotézy, nevyvodila jsem ze své práce žádné obecné závěry. Naopak mým cílem bylo vystihnout jedinečnost každého případu, protože pocity dětí (respondentů) nejsou stejné a nedají se zobecňovat.

Mým úkolem bylo respondenty vyslechnout a nechat jim prostor pro odpovědi. Věřím, že některé otázky nebyly respondentům příjemné, ale přesto jim děkuji za ochotnou spolupráci při realizaci mé praktické části bakalářské práce.

8.4. Závěry a shrnutí výzkumu

Cílem mé bakalářské práce bylo umožnit čtenářům náhled do života dětí, které si rozvodem rodičů chtě nechtě prošly. Sama jsem si jako cíl práce nevolila hypotézy, které budu ověřovat – potvrzovat či vyvracet.

Chtěla jsem jen pomocí mého výzkumu pochopit, vyslechnout názory dnes už dospělých lidí, kteří se ocitli v těžké životní situaci, kterou rozvod rodičů pro dítě představuje.

Jen na malou chvíli jsem chtěla nahlédnout do života dětí, dnes už dospělých lidí, které se s rozvodem rodičů ještě dnes vyrovnávají.

Cílem mé práce bylo vystihnout jejich pocity, problémy, se kterými se před rozvodem, během rozvodu a po rozvodu rodičů musely vyrovnávat, popsat jejich pocity a dopad rozvodu rodičů na jejich smýšlení, chápání a prožívání.

Myslím, že jsem během výzkumu alespoň částečně pochopila, jaký je život dětí bez obou rodičů pod jednou střechou.

Velmi by mě potěšilo, kdyby má bakalářská práce sloužila nejen ke studijním účelům, ale aby byla i jakýmsi pomocníkem pro děti, rodiče a celou společnost.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se snažila porozumět především tomu, co znamená pro dítě život v rozvedené rodině. Během realizace této práce jsem ale pochopila, že pozornost by si zasloužili i rodiče, kteří rozvodem prošli. Rozvodem zdaleka nic nekončí, ba naopak začíná kolotoč domluv o výchově dítěte.

Rozvedení manželé si možná myslí, že jakmile za nimi v soudní síni zaklapnou dveře, už se s druhým manželem nebudou muset vídat. Ale děti si přece přejí mít oba dva rodiče pohromadě. V tomto jsou děti z rozvedených rodin velice znevýhodněné.

Nejen děti, ale i rodiče potřebují lásku a zázemí a o to rozvodem všichni zúčastnění přicházejí. Rozvedení manželé mají možná výhodu v tom, že jsou dospělí, že umí snadněji řešit krizové situace, že si snadno najdou nového partnera, se kterým založí novou rodinu. Ale co děti? Ty mají maminku a tatínka a nehledají náhradu. Je pro ně přirozené, že se bouří, že jsou smutné. Vždyť kdo z nás by chtěl raději rozvedené rodiče? Jediné, co mohu dětem z rozvedených rodin vzkázat a z celého srdce jim popřát je, aby jejich vztahy, manželství a rodičovství byly o to pevnější a nasycené vřelou, opravdovou láskou.

Bohužel dnešní doba je typická navazováním jen krátkodobých vztahů. Manželství v průměru netrvají ani deset let, ale záleží na každém z nás, jak se budeme o vztah starat.

Možná, že ani není nejdůležitější, aby oba rodiče žili s dětmi pod jednou střechou, ale co nejdůležitější určitě je, je fakt, že děti ví, že mají rodiče, kteří své děti milují a rodiče, kteří budou vždy na blízku.

„Děti začínají tím, že své rodiče milují,

později je kritizují,

a zřídka kdy, pokud vůbec někdy, jim odpouštějí.“

(WILDE)

RESUMÉ

Moje bakalářská práce má název – **DĚTI A ROZVOD – dopad rozvodu rodičů na život dítěte**. Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, že problematika rozvodů a neúplných rodin je v naší společnosti velmi aktuální. Dalším aspektem, proč jsem si toto téma vybrala, byl fakt, že mám spoustu kamarádů z rozvedených rodin a chtěla jsem pochopit, jak se dětem z rozvedených rodin žije, v čem je jejich život odlišný, zda -li je horší nebo lepší. Moje bakalářská práce se skládá ze dvou částí – z části teoreticko-metodologické a z části analytické (aplikační).

Teoretická část se skládá ze sedmi kapitol. V první kapitole popisují základní pojmy, jako jsou – rodina, manželství, rozvod a vznik neúplné rodiny. Ve druhé kapitole se zabývám nejčastějšími příčinami rozvodu, jako jsou – domácí násilí, alkoholismus a zneužívání jiných návykových látek a mimomanželský poměr. Ve třetí kapitole se věnuji vlivu rozpadu rodiny na dítě a reakcím dětí na rozvod.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na tzv. rozvodové jedy. Rozvodové jedy jsou negativní způsoby chování rodičů k dětem po rozvodu. Příkladem rozvodových jedů jsou například pomluvy, programování dítěte a ostrá kritika druhého rodiče v přítomnosti dítěte. Pátá kapitola se zabývá naopak chováním dětí k rodičům po rozvodu. Děti se velmi těžce s rozvodem rodičů vyrovnávají a používají zcela přirozeně obranné mechanismy – například nenávisť, křivá obvinění ze zneužívání, vyhlášení nezávislosti. V kapitole šesté popisují historii a současnost soudního rozhodování o dětech v České republice, dále popisují jednotlivé druhy rozvodů. Kapitola sedmá je zaměřená na různé formy porozvodové péče.

Praktická část je nástinem několika životních příběhů dnes už dospělých lidí, kteří vyrůstali v rozvedené rodině. K realizaci praktické části jsem zvolila formu rozhovorů, které jsem zpracovala v kazuistiku. Cílem praktické části bylo vystihnout postřehy a pocity dětí, jaké obranné mechanismy používaly, jak se s rozvodem rodičů vyrovnaly nebo stále vyrovnávají. Každý příběh je jedinečný, proto jsem si ve své bakalářské práci nestanovila žádné hypotézy. Myslím, že získané informace nelze zobecňovat. Je třeba na každý konkrétní případ nahlížet

zcela izolovaně. Proto cílem mé práce byl náhled do rozvodové problematiky a snaha o pochopení života dětí z rozvedených rodin.

ANOTACE

Anotace

Téma mé bakalářské práce je „Děti a rozvod – dopad rozvodu rodičů na život dítěte“. Teoretická část se zabývá rozvodovostí, důvody k rozvodu a způsoby, jak čelit nové situaci na obou stranách. Cílem mé práce je popsání a pochopení vztahů a pocitů dospělých lidí, jejichž rodiče se rozvedli v dětství mých respondentů. V praktické části jsem použila rozhovor k zachycení těchto pocitů a vztahů. Z rozhovorů jsem zpracovala kasuistiky pro lepší pochopení. Chtěla bych použít svoji bakalářskou práci nejen pro studijní účely, ale chtěla bych ji použít jako pomocníka pro svou poradenskou praxi – pro rodiče, děti a celou společnost.

Klíčová slova

Rodina – dítě – děti – matka – otec – manželství – rozvod – rozvodovost

Annotation

The theme of my Thesis is Children and divorce – The influence of divorce to child's life. The theoretic part is engaged in divorce rate, the reasons for divorces, ways of facing up new situation on both sides. The aim of my Thesis is description and insight relationship and feelings of adults, whose parents got divorced in respondents' childhood. In my practical part I used interview to catch these feelings and relationships. I worked these interview into casuistries to better understanding. I would like to use my Thesis not only for study reasons, but I would like to use it as a helper for my counselling work experience – for parents, children and whole society, too.

Keywords

Family – child – children – mother – father – marriage – divorce – divorcerate

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAKALÁŘ, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. 124 s., ISBN 80-246-1089-2
- BAKALÁŘ, E., MATĚJČEK, Z., NOVÁK, D., NOVÁKOVÁ, M., *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*, Lidové noviny: Praha, 1996. 256 s., ISBN 80-7106-15703
- CHAPMAN, G., CAMPBELL, R., *Děti a pět jazyků lásky*, Praha: Návrat domů, 2002. 164 s., ISBN: 80-7255-072-1
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina stres*. Praha: Galén, 1994. 214 s., ISBN 8-85824-06-X
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999. 143 s., ISBN 80-7169-897-0
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Přestali jsme být manželi, ale zůstáváme rodiči...*, Praha H&H, 1992. 16 s., ISBN 80-8546-53-4
- MATĚJČEK, Z., *Rodiče a děti*, Praha: Avicenum, 1989. 336 s., ISBN 08-056-89
- MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003. 161 s., ISBN 80-8642-919-9
- MOŽNÝ, I., *Moderní rodina*. Brno: Blok, 1990. 184 s., ISBN 80-7029-018-8
- NOVÁK, T., *Rodičovské judo, Dítě během rozvodového řízení*, Praha: Grada Publishing, 2000. 92 s., ISBN 80-247-0002-6
- PLAŇAVA, I., *Manželství a rodiny*. Brno, 2002. 294 s., ISBN 80-7239-039-2

- PLAŇAVA, I., *Jak se (ne)rozvádět*, Praha: Grada Publishing, 1994.
120 s., ISBN 80-7169-129-1
- PLZÁK, M. *Manželská tonutí*. Praha: Motto, 2003.
119 s., ISBN 80-7246-183-4
- PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. Brno: ERA, 2002.
114 s., ISBN 80-86517-20-X
- SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2000.
183 s., ISBN 80-7118-906-2
- TAUBNER, V., *Rodiče v krizi?*, Nakladatelství Šorel: Neratovice, 1993.
108 s., ISBN 80-900683-7-5
- WARSHAK, R.A. *Revoluce porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996.
237 s., ISBN 80-7178-089-8
- WARSHAK, R.A. *Rozvodové jedy*. Praha: Triton, 2003.
389 s., ISBN 80-7254-439-X
- WOLF, D. *Když partner odchází...*, Praha: IKAR, 1994.
144 s., ISBN 80-85830-23-X

SEZNAM PŘÍLOH

Seznam příloh:

- 1. Příloha č. 1:** Program intervenčních center na území České republiky, převzato z internetového portálu www.bkb.cz.
- 2. Příloha č. 2:** Aktuální informace v oblasti domácího násilí k 1.1.2009, převzato z internetového portálu www.bkb.cz
- 3. Příloha č. 3:** Soubor otázek použitých při rozhovorech s respondenty.

Příloha č. 1

Intervenční centra

Od 1. ledna 2007 působí v České republice nová pracoviště poskytující krizovou pomoc osobám ohroženým domácím násilím - Intervenční centra.

Tato centra poskytují individuální sociálně právní pomoc v konkrétních případech a zároveň koordinují interdisciplinární spolupráci mezi dalšími navazujícími službami na úrovni kraje. V případech **vykázání** spolupracují s Policií České republiky.

Personálně je jejich činnost zajištěna proškolenými pracovníky, kteří mají pro tuto službu **osvědčení** signované náměstkem ministra práce a sociálních věcí.

Komu je Intervenční centrum určeno?

Osobám, které jsou ohroženy domácím násilím a jsou v ochranném režimu „vykázání“, tzn. že násilná osoba byla ze společného bydliště vykázána nebo jí byl zakázán vstup. Osobám ohroženým domácím násilím, které svou situaci chtějí řešit a hledají pomoc, radu a informace.

Co je domácí násilí?

Domácí násilí je opakující se násilí mezi blízkými osobami (vztahové násilí), které je zpravidla kombinací fyzického a psychického násilí, jehož četnost a intenzita se stupňují, mezi násilnou a ohroženou osobou jsou jasné a neměnné role, dochází k němu převážně v soukromí, tj. stranou společenské kontroly.

Jak lze požádat Intervenční centrum o pomoc?

V případě policejního vykázání či zákazu vstupu do společného obydlí předá Policie ČR rozhodnutí o vykázání do 48 hodin Intervenčnímu centru. Pracovníci Intervenčního centra na základě tohoto rozhodnutí nejpozději do 48 hodin kontaktují ohroženou osobu a nabídnou jí své služby.

V případě, že ohrožená osoba chce řešit svůj problém v raném stádiu, může se obrátit na Intervenční centrum ve svém kraji ([adresář IC v České republice - aktualizován k 16.3.2009](#)).

S kým můžete svou situaci v Intervenčním centru konzultovat?

S koordinátorem pro domácí násilí, psychology, právníky a sociálními pracovníky. Ohrožená osoba nepotřebuje v těchto případech žádné doporučení

Služby Intervenčních center jsou poskytovány bezplatně.

Informace ze dne 9.1. 2007

Zpracovali: Bílý kruh bezpečí o.s. a IC Rakovník pro SČK

Příloha č. 2

Aktuální informace v oblasti domácího násilí k 1.1.2009

Vykázání v ČR je nově upraveno s platností **od 1. 1. 2009** v zákonu č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, konkrétně v §§ 44 až 47 „Oprávnění vykázat z bytu nebo domu i z jeho bezprostředního okolí“.

Zde je přehled hlavních změn, které jsou na rozdíl od předchozí právní úpravy řešeny odlišně:

Vykázání (jen tato jediná forma rozhodnutí, dříve byl i zákaz vstupu)
Policie ČR poskytuje ohrožené osobě současně vždy **personální i teritoriální ochranu** (dříve byla pouze ochrana teritoriální).

Faktický úkon – opatření preventivního charakteru (dříve policista rozhodoval ve správním řízení).

Základní lhůta vykázání: 10 dnů (stejně).

Forma: Ústní oznámení osobám (násilné i ohrožené), vydává se jen potvrzení o vykázání, předání proti podpisu (vymezení prostoru vykázání, poučení, práva a povinnosti osob, místo uložení kopie úředního záznamu).

Nepřítomná vykázaná osoba: při prvním kontaktu poučení o právech a povinnostech při vykázání, předání potvrzení o vykázání nebo lze získat informace o vykázání na lince 158.

Nesouhlas s vykázáním: námitka, která nemá odkladný účinek, na místě zapsaná do potvrzení o vykázání nebo námitka podaná písemně do tří dnů. O námitce rozhoduje krajské ředitelství Policie ČR.

Oznamovací povinnost Policie ČR: kopie úředního záznamu o vykázání: Intervenční centrum, OSPOD (jsou-li přítomny děti), nově i příslušnému civilnímu soudu – to vše do 24 hodin od vstupu do společně obývaného bytu nebo domu.

Kontrola dodržování povinností vykázané osoby ze strany Policie ČR: Do tří dnů od vykázání.

Povinnost vykázané osoby:

- Zákaz vstupu do vymezeného prostoru.
- Zákaz navazování styku nebo kontaktu s ohroženou osobou.
- Odevzdat na místě všechny klíče od společného obydlí, které drží.

Právo vykázané osoby:

- Vzít si věci osobní potřeby, osobní cennosti a osobní doklady před odchodem.
- Vzít si věci nezbytné pro podnikání nebo výkon povolání, pouze jedenkrát v průběhu desetidenního vykázání a jen v přítomnosti policisty.
- Být policistou poučen o právech a povinnostech, o možnostech dalšího ubytování.
 - Sdělit adresu pro doručování.
 - Ověřit vykázání na tísňové lince 158.
- Vyzvednout si kopii úředního záznamu o vykázání.

Zpracovala: Centrála Bílého kruhu bezpečí, o.s.

Příloha č. 3

Soubor otázek použitých při rozhovorech s respondenty

1. otázky týkající se období před samotným rozvodem

A/ Všiml/a sis před rozvodem rodičů nějakých komplikací, překážek v jejich soužití?

B/ Snažili se Ti rodiče jejich problémy vysvětlit? Pokud ne, nesnažili se třeba o to, abys byl/a svědkem jejich častých hádek?

C/ Který z rodičů Ti řekl, že se budou rozvádět? Pokud ses o rozvodu tvých rodičů nedozvěděla přímo od nich, od koho tedy?

D/ Vysvětlil Ti alespoň jeden z rodičů důvod rozvodu? (neporozumění, mimomanželský poměr, zdravotní problémy...)

E/ Jak ses choval/a, co jsi cítil/a, když jsi věděl/a, že rozvod rodičů je nevyhnutelný? Snažil/a ses rodičům v rozvodu zabránit?

F/ Informovali se rodiče, s dostatečným předstihem, s kým bys po rozvodu chtěl/chtěla žít? Snažili se Tě přesvědčovat, nutili Tě, manipulovali tebou či tvoje rozhodnutí respektovali?

2. otázky týkající se období samotného rozvodu

A/ Vzpomínáš si na to, jak probíhal rozvod Tvých rodičů, byl/a jsi někdy přímým účastníkem soudního přelíčení?

B/ Co jsi prožíval/a? Jak ses cítil/a během rozvodu?

C/ Vzpomínáš si na to, jak se k sobě během samotného rozvodu chovali rodiče?

D/ Svěřoval/a ses některému z rodičů se svými pocity? Pokud ne, svěřoval/a ses sourozencům, kamarádkám, nebo jsi byl/a na své pocity sám/sama?

E/ Myslíš, že se k tobě rodiče chovali jinak než před rozvodem?

F/ Zažil/a jsi někdy narážky a posměšky z okolí, z řad spolužáků typu: „Tvoji rodiče jsou rozvedení.“?

3. otázky týkající se období po rozvodu

A/ Jak ses cítil/a po rozvodu rodičů?

B/ Jak se změnil Tvůj život po rozvodu rodičů?

C/ Se kterým z rodičů jsi po rozvodu žil/a (žiješ)?

D/ Stýkal/a jsi se i po rozvodu s oběma rodiči?

E/ Zaznamenal/a jsi nějaké změny v chování rodičů k tobě po jejich rozvodu?

F/ Založili rodiče po rozvodu nové rodiny s jiným partnerem? Pokud ano, jak ses cítil/a, co jsi prožíval/a, když sis musel/a zvykat na existenci nového člena rodiny?

4. otázky týkající se vztahu k rodiči, kterému bylo dítě svěřeno do péče (ve většině případů se jedná o matku)

A/ Kterému z rodičů jsi po jejich rozvodu byl/a svěřen/a do péče?

B/ Změnilo se matčino chování po rozvodu? Jak?

C/ Co ke své matce cítíš? Jak se svojí matkou vycházíš?

D/ Myslíš si, že na Tebe matka měla čas vždy, když jsi potřeboval/a?

E/ Jaký je tvůj vztah s matkou? Můžeš mi uvést nějaký příklad?

F/ Svěřoval/a ses matce s problémy, se kterými by ses nemohl/a nebo nechtěla/a svěřit otci?

G/ Jak se matka vyjadřovala o otci po rozvodu?

H/ Zakazovala ti někdy matka styk s otcem? Pokud ano, zdůvodnila Ti to?

5. otázky týkající se vztahu k rodiči, kterému dítě nebylo svěřeno do péče

A/ Změnilo se otcovo chování po rozvodu? Jak? Můžeš mi uvést nějaký příklad?

B/ Jak se svým otcem vycházíš?

C/ Co ke svému otci cítíš?

D/ Mohl/a ses otci svěřovat s problémy, které by jsi matce nikdy neřekla/a?

E/ Jak často se s otcem stýkáš? A jak trávíte volný čas?

F/ Vyhovuje Ti to, jak často se s otcem stýkáš, či ho máš potřebu vídat častěji než je možné?

G/ Plnil otec vždy řádně vyživovací povinnost? Kupoval Ti nějaké dárky?

H/ Jak otec mluvil o matce po rozvodu?

I/ Když ses vracel/a z návštěv od otce, co jsi prožíval/a?

J/ Uvažoval/a jsi někdy nad tím, že bys od matky odešel/odešla a žila u otce? Pokud ano, řekla jsi o svých úvahách matce? Vzpomínáš si, jak reagovala?